

Eelnõude infosüsteemis vahemikul 27.11-9.12.2024 „Turismi pika vaate 2025-2025“ kooskõlastamise käigus laekunud kommentaarid ja nendega arvestamine:

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
1	Haridus- ja Teadusministeerium	Soovimata seada kahtluse alla turismivaldkonna olulisust Eesti majanduses ning vajalikkust poliitikat kavandades strateegilisi sihte seada, kutsume üles lähtuma arendusdokumentidele seatud õiguslikust raamistikust ning kokkulepitud korraldusest Eestis. Palume konsulteerida Riigikantseleiga, et leida koostatud dokumendile õige tasand, kuna hetkel väljapakutuna läheb see selgelt vastuollu Eestis seatud raamistikuga.	Selgitame, et Turismi pikk vaade pole vastuolus riigi strateegilise planeerimise raamistikuga. Eesti turismi pikk vaade on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi strateegiline arengudokument turismivaldkonna terviklikuks arenguks ja mille allkirjastab turismi eest vastutav minister oma käskkirjaga, see pole arengukava riigieelarve seadusest tulenevast Eesti strateegilise planeerimise raamistikust.
2	Haridus- ja Teadusministeerium	Meie hinnangul tuleks turismihariduses tasakaalu nihutada rohkem selles suunas, et vähem seataks ootusi turismisektori töötajate koolituse mahtudele tasemeõppes ja enam tähelepanu läheks täiendus- ja ümberõppele .	Nõustume. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium soovib Haridus- ja Teadusministeeriumiga selle muudatuse elluviimisel tihedat koostööd teha. Ootame aktiivset kaasamist.
3	Haridus- ja Teadusministeerium	Turismi pika plaani juures tuleks kindlasti arvestada välisõppurite ja -teadlaste majandusliku mõju aspektiga . Siia alla kuuluvad näiteks nende eluaseme- ja elamiskulud, Eestisse saabumise ja lahkumisega seotud transpordikulud ning nende lähedaste ja perekonna külastused Eestisse. Võimalusel tuleks välja arvutada, kui palju keskmiselt iga välisüliõpilane kuus kulutab (nii tasemeõppes osaleja kui ka vahetusüliõpilane). Varasemalt on seda majandusmõju arvatud, kuid viimastel aastatel tõenäoliselt mitte. Välisõppurite majandusmõju käsitlevad majanduse ja turismi vaatest mitmed riigid. Näiteks New South Wales: https://www.nsw.gov.au/sites/default/files/noindex/2024-10/visitor-economy-strategy-review-summary.pdf Välisõppurite majandusmõju vajaks ka Eesti puhul pikemas perspektiivis kirjeldamist ning ootuste sõnastamist. Statistikaametilt tellitud uuring „Välisõppurite majanduslik mõju Eesti tööturul“ https://www.stat.ee/sites/default/files/2024-03/valistudengid_2023_v5_0.pdf on heaks lähtekohaks antud temaatika avamisel ning edasi uurimisel.	Nõustume, et välisõppurite ja -teadlaste majanduslikul mõjul on seos turismiga olemas, ent antud teema on laiem küsimus, panustades horisontaalselt erinevatesse majandusvaldkondadesse ja kuulub pigem TAIE valdkonda. Kindlasti on vajalik koostöö ka Eesti Haridus- ja Noorteameti poolt hallatava „Study in Estonia“ programmiga, mille eesmärk on tutvustada Eestit kui atraktiivset õppekohta ning edendada rahvusvahelistele tudengitele suunatud õppimisvõimalusi (l Study in Estonia). Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi turismivaldkond teeb hea meelega erinevate osapooltega koostööd sellel teemal.
4	Haridus- ja Teadusministeerium	Lisa 1, tegevussammas 4, punkt 13 (lk 21) – peaks lisaks välja tooma, et välisõppurite suuremas mahu kaasamiseks tuleb alustada juba varasemast etapist ehk välisüliõpilaste tasandist, st lähtuda nõ elukaare värbamisest. Nimelt on mitmed uuringud välja toonud, et tõhusaim viis välismaalaste värbamiseks on neid siduda Eestiga kogu nende elukaare akadeemiliselt ja majanduslikult aktiivsel perioodil („Eesti kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegia 2015–2020 täitmise tagasiside raport“ 2024: 28). Välisõppurite värbamise tõhusus algab väikestest ja soodsatest kontaktidest, nagu õpilasvahetus ja Erasmus+, mis valmistavad ette	Nõustume, et tasub välisõppurite suuremas mahu kaasamiseks alustada juba varasemast etapist ehk välisüliõpilaste tasandist, ent antud teema on laiem küsimus, panustades horisontaalselt erinevatesse majandusvaldkondadesse ja kuulub pigem TAIE valdkonda. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi turismivaldkond teeb hea meelega osapooltega koostööd sellel teemal. Samal

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		magistri- ja doktoriõpinguteks. Kuigi kogenud välistalentide värbamine on kasulik, on Eestis õppinud magistri- ja doktoriõppe lõpetajatel madalam kohanemisevajadus. Eurograduate uuring näitab, et iga järgneva haridusastmega kasvab välistudengi kvalifikatsioon ja valmisolek end Eestiga pikaajaliselt siduda. Seega on järkjärguline kaasamine ühiskonna jaoks kõige valutum viis välistalentide värbamiseks.	ajal käsitleme seda teemat ka turismihariduse ümarlaua, kus Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajad ka osalevad.
5	Haridus- ja Teadusministeerium	Oluline on välja tuua ka teised nn akadeemilise turismi nähud, nt külalisõppejõud, teadusprojektide raames lühiajaliselt siin viibivad uurijad, doktoritööde kaitsmistele tulevad oponendid ehk üldises mõttes akadeemiline turism.	Käsitleme seda teemat turismimajanduse perspektiivist eelkõige äriturismi kontekstis. Äriturismi arendamine on Eesti turismi üks peamistest arengusuundadest, mis on Eesti turismi pikas vaates ka kajastatud.
6	Haridus- ja Teadusministeerium	Märkimata on kõrgharidusasutuste ja teadus-arendusasutuste võimalik roll konverentsiturismi arendamisel , seosed akadeemilise karjääri korralduse ja akadeemilise tegevuse väljundi määratlemisega nii institutsionaalsel kui uurimisrühma juhtide tasemel. Pikas plaanis võiks sisalduda ettepanek arvestada akadeemilise karjääri kujundamisel ja väljundite määramisel ka panust konverentsikorraldusse. Eesti Konverentsibüroo on oma uuringutes öelnud, et konverentsi välisdelegaadi külastusega Eestisse jõudev majanduslik tulu on ca 890 eurot inimese kohta. Praegu käimasoleva uuringu numbrid näitavad, et see on kerkinud ca 1100-1200 euron. Vaadates Eesti Konverentsibüroo 2024. aasta kodulehekülge , on ülikoolide poolt loodud majanduslik mõju suur. Vt nt järgnev nimekiri: <ul style="list-style-type: none"> - Symposium on Bridging the Regions and Disciplines in Border Studies; - International Project Management Conference “From Project Management to Project Economy”; - Nordic and Baltic folk music universities’ conference NORDTRAD; - Biosystems Engineering 2024. 14th International Conference; - 18th International Conference on Language and Social Psychology (ICLASP18:2024); - ENLIGHT Teaching & Learning Conference. Näide konverentsiturismi mõjust Tartu kontekstis: suurte rahvusvaheliste konverentside toimumise ajal on Tartus pea kõik hotellid välja müüdud. EASI ja ECB viimast uuringut vaadates selgub ka, et mida kaugemal Tallinnast konverents korraldada, seda rohkem väliskülastamine kulutab ja seda suurem on kaasnev rahaline kasu Eestile. Selles vaates on arenguruumi küllaga.	Pika vaate dokumendi koostamise tulemusena sai äri-, sh konverentsiturismi arendamine Eesti turismi arendamise üheks prioriteetseks suunaks. Selle arendamisel on oluline roll mitmel osapoolel (sh kõrgharidusasutustel ja teadus-arendusasutustel) ning detailsemalt käsitleme neid turismistrateegia 2026–2029 koostamisel.
7	Kliimaministeerium	Allpool on konkreetsamad ja detailsemad ettepanekud, aga alustuseks mõned üldisemad mõtted :	Arvestatud. Lisasime siseturismi edendamise eesmärkide alla keskkonnanahoiu. Asendasime läbivalt rohepöörde mõiste roheülemineku mõistega. Kindlasti

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<ul style="list-style-type: none"> • Hea meel näha, et keskkonnasõbralikkus on eesmärkide hulgas. Võimalusel võiks turismisektori kestlikkuse seotud eesmärk ka põhimõdikute hulgas. • Juhul kui vaja argumente, et miks eestisiseses turismiga tegeletakse, siis meie vaatest on see hea viis Eesti elanike kasvuhoonegaaside jalajälge vähendada (vähendab lennureiside arvu, millel suur jalajälg). Lisaks tulu riiki jätmisele. Võib dokumenti sisse ka kirjutada. • Kui detailsemat tegevuskava hakata tegema, siis soovitame kindlasti kestlikkuse teema läbivalt sisse tuua, eelkõige nendes tegevusliinides, kus see enim asjakohane, näiteks oskuste ja hariduse teemas. Kui juba ettevalmistavas faasis kestlikkuse ja kliima teemadele ei mõtle, siis pärast keerulisem. • Rohepöörde sõna asemel soovitame kasutada väljendit roheüleminek. • Slaididel ei paistnud, aga eelnõu tekstis jooksis ligipäasetavuse teema läbi, kui ma õigesti mäletan. Soovitan Puuetega Inimeste Koda ka kaasata partnerite ringi, kui juba ei ole. Väga relevantne teema nende jaoks. 	arvestame kestlikkusega turismistrateegia 2026-2029 koostamisel ja teeme kliimaministeeriumiga selles koostööd. Ligipäasetavus on kindlasti üks oluline Turismi pika vaate läbivatest teemadest ning nii dokumendi koostamisel kui tegevuste elluviimisel soovime koostööd teha Eesti Puuetega Inimeste Kojaga.
8	Kliimaministeerium	<p>Tegevussammas nr 5: Eesti turismisektor tegutseb nutikalt, uuenduslikult ja kestlikult punkt 20. kestliku turismi arendamine ja rohepööre</p> <p><u>Hetkel kirjas: Tõstame ettevõtjate teadlikkust kestlikkusest, nt roheprogrammidega (nt Green Key) ja lõimime kestlikkuse kogu ettevõtte tegevusse, et suurendada turistide tajutavat väärtust. Oleme avalikus sektoris eeskujuks kestlikkuse rakendamisel (ürituste korraldamine, toitlustus, majutus jne). Tunnustame kestlikke ettevõtteid ja soodustame kogemuste vahetamist. Aitame turismiettevõtjatel arendada rohepöördeks vajalikke oskusi. Toetame turismiettevõtjaid energiatõhususe ja ringmajanduse arendamisel ning kliimaneutraalsuse saavutamisel.</u></p> <p>Ettepanek lisada lisaks Rohelise Võtmele ka teised riiklikult koordineeritud kestlikkuse sertifikaadid, et tekiks ettevõtete vaates terviklik vaade. Nt. võimalus muuta esimest lauset - <u>Suurendame ettevõtjate teadlikkust kestlikkuse teemadel, sh keskkonnajuhtimissüsteemidest, EL ökomärgisest kui Rohelisest Võtmest ning lõimime kestlikkuse kogu ettevõtte tegevusse, et suurendada turistide tajutavat väärtust.</u></p> <p>Täiendavalt ettepanek lisada turismi ettevõtjate toetamise punkti juures lisaks energiatõhususe, ringmajanduse ning kliimaneutraalsuse saavutamisele ka süsteemne keskkonnaküsimustega tegelemine (keskkonnajuhtimissüsteemid).</p>	Arvestatud. Kuna kestlikkuse programme, märgiseid ja sertifikaate on mitmeid, ning need võivad ajas muutuda, ei ole otstarbekas pikaajalises arengudokumendid neist ühtegi nimeliselt välja tuua. Sõnastust muudetud ja täiendatud.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
9	Kliimaministeerium	LISAs 2 on räägitud ühtsetest kestlikkuse sertifikaatidest. Seal soovitame tuua välja, mis sertifikaate silmas peetakse. Hetkel on ühtne kestlikkuse standard defineeritud - eeldame, et kestlikkus on turismivaldkonnas edaspidi kasvava tähtsusega, kuid on ei ole selge, kas eeldame ühtse kestlikkuse standardi kujunemist ja olulisust või on hinnatud Eesti omamoodi kiiksuga kestlikkus. Kui eelpool räägitakse lähtumisest ühtsetest kestlikkuse standarditest, siis mõiste definitsiooni juures jääb ebaselgeks, kas lähtutakse olemasolevatest vahenditest, mis panustavad kestlikkusse (EL ökomärgis, EMAS, Roheline Võti) või on plaan töötada välja eraldiseisev standard? Iga uue standardi loomisel tuleks eelnevalt mõelda, kuidas luua seos olemasolevatega ning vähendada dubleerimist.	Arvestatud, sõnastust parandatud. Selgitame, et Eesti turismivaldkonnal ei ole tõenäoliselt plaanis luua oma kestliku turismi standardit, vaid arendus- ja turundustegevustes toetuda olemasolevatele rahvusvahelistele ning EL keskkonnajuhtimissüsteemidele, sertifikaatidele ja märgistele.
10	Kliimaministeerium	Turismi pika vaate 2025–2035 peamised mõõdikud on toodud ühe potentsiaalse mõõdiku komponendina kestlikkusemärgiseid omavad ettevõtted. Siin kindlasti tuleks välja tuua ka, mis kestlikkusemärgiste alla lähevad ja need peavad ka meie jaoks seiratavad olema ehk andmed peavad olema lihtsalt kättesaadavad. EL ökomärgise ja EMASi andmed saab Keskkonnaagentuurist.	Arvestatud, sõnastust parandatud, pika vaate dokumendis ei nimeta konkreetseid keskkonnajuhtimissüsteeme, kestlikkuse märgiseid ja sertifikaate, sest need võivad ajas muutuda. Lepime seiratavad süsteemid, märgised ja sertifikaadid kokku nelja-aastaste turismistrateegiate koostamise käigus. Hea meelega kaasame selles protsessis Kliimaministeeriumi ja selle allasutuste kompetentsi.
11	Kliimaministeerium	Kliimaeesmärkidele viitamisel viidata kliimakindla majanduse seadusele. Praegu see küll eelnõu faasis, aga lisaks Eesti 2035-le tuleks kasutada viited ka sellele ja turismisektorile seatavad sihttasemed ja eesmärgid võiksid lähtuda sellest. Soovitame lk 48 olevad eesmärgid läbi rääkida ja kooskõlastada KLIM kliimaosakonnaga. Samuti soovitame ringleva materjali määra kohta küsida sisendit KLIM ringmajanduse osakonnast.	Arvestatud osaliselt. Turismi pika vaate dokumendis loome seosed arengukavade jm strateegiliste arengudokumentidega, aga mitte seadustega. Taastuvenergia osatähtsuse eesmärgi protsenti muudetud vastavalt Eesti 2035 mõõdikutega. Samas kohandame mõõdikute süsteemi nelja-aastastes turismistrateegiates ning sinna sobivate keskkonnavalaste mõõdikute ja sihttasemete osas teeme kindlasti koostööd Kliimaministeeriumiga ning saame kliimakindla majanduse seaduses toodud mõõdikute ja eesmärkidega arvestada.
12	Kliimaministeerium	Mõõdik „majutus- ja toitlustusteenuse ekspordi lisandväärtuse süsinikusisaldus“, kus on baastasemena sätestatud 307 gCO ₂ ekvivalendi euro kohta. Palun andke teada, kes seda mõõdab ja kuidas. Kliimaministeerium seda ei arvuta ja ei ole ka kavas välja töötada vastavat tööriista /kalkulaatorit. Kui MKM seda ise ei plaani arvutada, siis palun see mõõdik välja võtta. Lisaks on küsimus, et kas see on ikka kõige asjakohasem mõõdik. Kõige suurem jalajälg turismis tuleb tegelikult transpordist. Võibolla oleks mõistlikum hoopis suunata majutusasutused ja turismiettevõtted oma kasvuhoonegaaside ja kekkonnajalajälge mõõtma ja saaks selle alusel sektori kestlikkust hinnata.	Arvestatud. Asendame riigi turismisektori süsinikujalajälge mõõdikuga, mis on väljatöötamisel koostöös Euroopa Turismiorganisatsiooniga (European Tourism Committee).

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
13	Kliimaministeerium	<p>LISA 1, lk 23 palume lisada punkti 20. alla järgnev:</p> <ul style="list-style-type: none"> a. „ürituste korraldamine“ asemel „keskkonnahoidlike ürituste korraldamisel“ (KLIMil on olemas keskkonnahoidlike sündmuste juhend); b. „Töötame välja meetodid keskkonnajalajälje mõõtmiseks ja selle vähendamiseks“ – Kliimaministeeriumil on välja töötatud organisatsiooni sh ettevõtte KHG- ja keskkonnajalajälje hindamise kalkulaatorid (exceli põhised). Sõnastus võiks olla, et Kliimaministeeriumil on välja töötatud KHG- ja keskkonnajalajälje hindamise kalkulaatorid ja soovitused negatiivse keskkonnajalajälje vähendamiseks. c. Keskkonnahoidlikud riigihanked: riigihangetes sätestada tingimusena keskkonnahoidlikud nõuded, majutusasutusele, toidule ja transpordile. 	<p>Arvestatud osaliselt:</p> <p>a) Kestlikkus on laiem mõiste ning sisaldab muuhulgas ka keskkonnahoidu. Sõna kestlik sulgude ees laieneb kõikidele sulgudes loetletule, sh ürituste korraldamine, majutus ja toitlustus. Seega on selle sõnastusega kaetud ka keskkonnahoidlike ürituste korraldamine. Oleme teadlikud Kliimaministeeriumi keskkonnahoidlike sündmuste juhendist ning kasutame seda oma töös, ent me pika vaate dokumendis ei viita, selle dokumendi üldistusaste on suurem;</p> <p>b) Oleme teadlikud Kliimaministeeriumi poolt välja töötatud KHG ja keskkonnajalajälje hindamise kalkulaatoritest. Kui saame õigesti aru, on need mõeldud kasutamiseks ettevõtjatele. Samas on lisaks vajalik välja töötada sektori kui terviku KHG ja keskkonnajalajälje hindamise metoodika.</p> <p>c) Nõustume vajadusega sätestada riigihangetes tingimusena keskkonnahoidlikud nõuded, majutusasutusele, toidule ja transpordile. Eeldame, et see on võimalik teha juba esimese pika vaate strateegiaperioodi 2026-2029 jooksul, seega lisaksime selle turismistrateegia 2026-2029 tegevuseks. Eeldame, et selle tegevuse eestvedajateks on Kliimaministeerium ja Rahandusministeerium ning soovime tingimuste väljatöötamisel olla kaasatud.</p>
14	Kliimaministeerium	<p>Olulist rolli mängib ka praegu valitsuses ja riigikogus menetluses olev kliimakindla majanduse seadus, kus on kaalumisel erinevad kliimamõju vähendavad mõõdikud ja eesmärgid, mis hakkavad mõjutama sektorite arengut. Soovitame kliimat puudutavas peatükis viidata kliimakindla majanduse seadusele.</p>	<p>Kordub, vt eelmise kommentaari selgitust.</p>
15	Kliimaministeerium	<p>Palume lisa 10 (lk 48) eemaldada lause: „kasvuhoonegaaside netoheitkoguse maht kaheksa miljonit tonni CO2 ekvivalenti aastas“. Hetkel menetluses olevas kliimakindla majanduse seaduses on see eesmärk üle arvutamisel ja kuna see näitaja ei jää kindlasti samaks, siis ei saa seda praegu kajastada.</p>	<p>Mitte arvestatud. Viitame Eesti 2035 arengukavale, mis kehtis turismi pika vaate väljatöötamise ajal. Turismistrateegia 2026-2029 koostamisel ning turismi pika vaate 2025-2035 muutmisel saame muuta ka seda eesmärki, kui see on Eesti 2035 samuti muudetud.</p>
16	Kliimaministeerium	<p>Lennuühenduste osatähtsus ja viited kvaliteetsetele (otse)lennuühendustele on eelnõus ja selle lisades piisaval määral kajastatud. Eelnõus on viide ka mehitamata lennunduse võimalustele tulevikus ja välja on toodud haakuvus Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2025 (TLAK) strateegiliste eesmärkidega. Eelnõus on</p>	<p>Arvestame kindlasti ka turismi pika vaate strateegiadokumente ja tegevuskavasid koostades ning turismi pikka vaadet 2025-2035 muutes vastavate valdkondlike arengukavadega.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteametamine ja põhjendus
		lennunduse ja otseühenduste kvaliteedi vajaduse ning kasvu ootuse kajastus optimaalne, sh võrdlus erinevate perioodide kohta (madal- ja kõrghooaeg) on hea sesoonsuse näitlikustamiseks, ent vajadus ka äriturismi vaatest. Ka tulevikus dokumendi muutmisel peaks arvesse võtma TLAKi eesmärgid ja sihtnumbreid.	
17	Kliimaministeerium	<p>Eelnõus on väga hästi kajastatud väikesadamate arendamise teema. Mõned tähelepanekud:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Eelnõus on toodud arendamist vajav tegevus „Mugavate laevaühenduste olemasolu nii rahvusvaheliselt kui ka siseriiklikult“ (lk 17). Soovitame sõna "mugavate" asemel kaaluda muud väljendit. 1.2. Tegevussuuna 6 selgitavas lõigus (lk 17) on kirjas, et soodustame väikesadamates turismitoodete arengut. Soovitame kasutada väljendit "väikesadamates turismiteenuste" arengut. 1.3. Lisa 12 - soovitame lisada nimekirja Meremajanduse valge raamatu¹. 1.4. Lisas 6 (lk 36) asendada sõna „meresadamaid“ määratlusega "sadamaid". 	Arvestatud.
18	Kliimaministeerium	<p>Jääb selgusetuks mida mõeldakse selle all, et (nt liikuvuse) „tegevuskavasse tuleb turismi eesmärgid integreerida“ (Lisa 1 lk 3).</p> <p>Transport ei ole iseenesest eraldiseisnev valdkond, vaid võimaldab ja soodustab teiste eluvaldkondade toimimist ja seda eelkõige ettevõtluses. Transpordil on tugev ühisosa keskkonna- ja energeetikavaldkondadega ning majandusega üleüldiselt. Hästi korraldatud transport võimaldab tõhusat ligipääsu tööturule ja avalikele teenustele, toetab turismi ning aitab kiirendada kaubaliiklust. Seda, kas transpordiühendused on piisavad või mittepiisavad, hästi või halvasti korraldatud – ütlevad selle kasutajad. Kuna riigil on piiratud hulk rahalisi vahendeid ja palju rohkem prioriteetseid valikuid, tuleks siin siis erasektoril ka õlg alla panna ning vajadusel tulla taristut arendama (PPP), aga ka teha paremat koostööd näiteks ühtse piletisüsteemi platvormi loomisel.</p>	Selgitame, et selle lausega väljendame vajadust, et turistide (nii sise- kui välituristide) tekitatava nõudluse, koormuse ja vajadustega arvestatakse transpordi planeerimisel.
19	Kliimaministeerium	<p>Palume lisada kestliku turismi ja rohepöörde tegevussuunda (nr 20, lk 23) ka muutuva kliimaga arvestamise, et eriti rannaturismi vaatest oleks rannaehitised ja taristud vastupidavad tormide ja sademete intensiivistumise ja sagenemisega, meretaseme tõusuga ning talvise jääkatte vähenemisega seoses tekkivate ebasoodsate mõjude (näiteks üleujutused, rannaerosioon ja tormikahjustused) suhtes. Lisaks mõjutab rannaturismi vetikate vohamine. Turismisektoris on jätkuvalt olulisel kohal sektori kliimateadlikkuse ja suutlikkuse suurenemisele suunatud tegevused, sh vajalikud uuringud ja teavitustegevus.</p>	Arvestatud. Täpsemad tegevused lepime kokku pika vaate lühemaajalistes tegevuskavades ehk turismistrateegiates.

¹ [Merendus | Kliimaministeerium](#)

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>veel riike, kes peavad end juhtivateks digiühiskondadeks (nt Soome, Taani, Lõuna-Korea jne).</p> <p>3. Eelnõu lk 3 tuuakse sisse DMO mõiste („turismisihtkoha juhtimisorganisatsioonid“), lk 4 defineeritakse „DMO kui turismi piirkondlikud kompetentsikeskused“. Lühendit kasutatakse tekstis läbivalt, seetõttu tuleks täpsemalt selgitada, mis juhtimisorganisatsiooni ja/või kompetentsikeskusega on tegemist.</p> <p>4. Horisontaalse tähelepanekuna soovitame ligipääsetavust laiemalt käsitleda - seos on loodud vaid liikuvuse (juurdepääs sihtkohani) ja digiligipääsetavusega, kuid välja on jäänud turismisihtkohtade füüsilise ligipääsetavuse edendamise, mis arvestades nii sise- kui välisturismi omab olulist mõju mh rahvusvahelises konkurentsipüsimeks. Soovitame käsitleda turismisektori ligipääsetavust 5. samba (Eesti turismisektor tegutseb nutikalt, uuenduslikult ja kestlikult) all eraldi tegevussuuna. Näiteks: Ligipääsetavuse parandamine: tõstame turismisektori teadlikkust turismiettevõtete ligipääsetavuse tagamise võimaluste kohta. Ligipääsetavuse nõuete järgimine aitab suurendada sektori konkurentsivõimet läbi sihtrühma laiendamise (eakad, erivajadusega inimesed, väikeste lastega pered jne). Vajadusel aitame tegevussuuna sõnastamisel.</p> <p>5. Eelnõu lk 15 võiks tegevussuuna 1 all märkida Tallinna vanalinna näite juures „UNESCO maailmapärandi nimekirja kantud Tallinna vanalinn“, kuna just selle aspekti rõhutamine on turismi vaatepunktist oluline (UNESCO maailmapärand kui oluline kvaliteedimärk).</p> <p>6. Eelnõus ja selle lisad vajavad keelelist toimetamist, kirjavigade parandamist ning stiili ühtlustamist (nt kohati on tekst „teeme“ vormis ning kohati on „tuleb teha/on vaja teha“ vormis).</p>	<p>4. Täiendatud sambas nr 3, kuna seoseid sambaga nr 5 pole.</p> <p>5. Arvestatud</p> <p>6. Arvestatud</p>
25	Kultuuriministeerium	<p>Hakatuses kiitus ja tunnustus väga-väga suure ettevõtmise eest - „Turismi pikk vaade 2025-2035“ on koostatud turismivaldkonda terviklikult ja pikaajalises vaates käsitleva arengudokumendina, milles määratletud eesmärgid ning seatud strateegilised tegevussuunad kõnetavad kõiki seotud osapooli, kuna lisades on põhjalikult avatud nii dokumendi kujunemise protsess kui avatud visiooni, eesmärgid ja tegevussuundi laiemalt. On oluline, et lisades kirjeldatust lähtume ka 4-aastaste tegevuskavade koostamisel. Kultuuriministeerium ja meie valdkondade esindajad soovivad kindlasti ka tegevuskavade koostamises kaasa lüüa.</p> <p>Järgnevalt edastame mõned tähelepanekud:</p>	<p>1) Tunnustame kultuuriturismi tähtsust kui üht populaarsemat turismiliiki maailmas. Strateegilise dokumendi koostamisel oleme lähtunud laiapõhjalisest ja integreeritud lähenemisest, kus üksikuid turismiliike (sh kultuuriturismi) ei ole eraldi esile toodud, vaid neid käsitletakse tervikliku turismisektori osana. See lähenemine võimaldab paindlikumalt arvestada erinevate turismiliikide ja -trendide omavahelist mõju ja arenguvõimalusi. Oleme käsitlenud seotud aspekte ka viitega „Kultuuri arengukavale 2030“. Andmekogumise osas kinnitame, et kui kultuuriturismiga seotud andmeid hakatakse koguma või on võimalik täpsemaid mõõdikuid</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<ol style="list-style-type: none"> 1) Kahetsusväärset on kultuuriturism kui üks turismi populaarsemaid liike maailmas jäänud arengudokumendis sellisel kujul nimetamata, kuigi lisas on kultuuriturism välja toodud ühe fookusteemana. Lisaks on kultuuriturismiga seotud aspektid avatud „Kultuuri arengukavas 2030“. Palume lisada tulemuste seiresse ka kultuuriturismi osakaalu mõõtmise eeldusel, et vastavaid andmeid kogutakse. 2) Rääkides kultuuri ja pärandiga seotud turismist kõige laiemas ja üldisemas tähenduses, on asjakohane kasutada sõnastust „kultuuri- ja päranditurism“ ning täpsustada, et pärandi all peetakse silmas nii ainelist kui vaimset pärandit. 3) Lk 3 kokkuvõttes toodud oodatavate muutuste osas aitavad Eesti tuntust kasvatada ja kinnistada kultuur ja pärand laiemalt, mitte ainult sündmused. Palume korrigeerida. 4) Eelnev seostub otseselt aeglase turismi kasvutrendiga, mis on välja toodud lk 7. 5) Nii turism kui kultuur toimivad pehme võimu vahenditena, mis aidates luua positiivseid rahvusvahelisi suhteid ja kujundada Eesti mainet üleilmselt (lk 9). 6) Lk 9 on lause, et mikroettevõtete suur osakaal (turismisektoris) tähendab, et innovatsioonipotentsiaali ärakasutamine on olnud piiratud. See lause vajaks täpsustamist, kuna ettevõtete suuruse ja mikroettevõtete osakaalu vähenemise osas ei ole muutusi ette näha. 7) Kultuuriministeeriumi lühendina kasutame KUM – palume korrigeerida (lk 10 ja mujal). 8) Lk 13 sisesehatavas lõigus võiks rõhutada pigem koostöö järjepidevuse olulisust kui üheskoos tegutsemist. 9) Eelviimase tegutsemispõhimõtte sõnastus võiks olla pigem „Oleme usaldusväärsed ja läbipaistvad (lk 13 ja mujal)“ 10) Et siseturism päris tähelepanuta ei jääks, võiks lk 15 esimeses lauses välja tuua, et külastajatele pakutavad tooted ja teenused peaksid vastama nii siseriiklikele kui rahvusvahelistele ootustele. 11) Lk 15-16 kirjeldatud tegevussuunad ei too välja kultuuril ja pärandil põhinevate turismitoodete ja -teenustega seonduvat, nimetatud on vaid sündmusi. Jääb ebaselgeks, mida peetakse silmas Eesti digiriigil põhinevate turismitoodete all. Ühe peamise reisimotivatsiooni tekitajana oleks näitena asjakohasem nimetada UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluvaid objekte ja nähtusi kui konkreetselt ainult Tallinna vanalinna. 	<p>luua, oleme valmis neid integreerima tulemuste seiresse ja jälgimisse.</p> <p>2) Arvestatud osaliselt ja kasutatud kultuuri- ja päranditurismi mõisteid, kuid detailsem täpsustus on Turismi pika vaate detailsust arvestades liig.</p> <p>3) Sündmused, sealhulgas kultuuri-sündmused, on teadlikult valitud fookusvaldkonnaks, kuna need mängivad olulist rolli Eesti tuntuse kasvatamisel ja kinnistamisel rahvusvaheliselt. Lisaks on sündmustel turismile kõige laiem mõju, kuna iga sündmus toob külastajaid Eestisse, kes kasutavad Eesti majutusasutusi, restorane ja muid teenuseid, aidates kaasa nii kohaliku majanduse elavdamisele kui ka meie sihtkoha mainele. Sündmused peegeldavad ja tutvustavad kultuuri ja pärandit laiemalt. Nende kaudu saavad külastajad kogeda nii meie rikkalikku kultuuripärandit kui ka kaasaegseid elamusi. Praegune sõnastus keskendub sündmuste rollile just seetõttu, et need ühendavad kultuuri, pärandi ja turismi teiste valdkondade mõjusid terviklikult.</p> <p>4) Vt eelmine kommentaar.</p> <p>5) Nõustume, et nii turism kui ka kultuur toimivad pehme võimuna, aidates luua positiivseid rahvusvahelisi suhteid ja kujundada Eesti mainet. Turismi strateegilise dokumendi eesmärk on siiski keskenduda turismile kui sektorile, sealhulgas selle rollile kultuuri ja pärandi vahendajana ning turismimajanduse arendajana. Kuigi kultuuri ja pärandi tähtsus on strateegias selgelt esile toodud, keskendub dokument sellele, kuidas kultuur ja pärand panustavad turismi kaudu Eesti tuntuse ja majandusliku lisandväärtuse suurendamisse. Seejuures arvestame, et kultuur ja turism täiendavad teineteist ning loovad koos tugeva aluse Eesti rahvusvahelise maine kujundamisel.</p> <p>6) Tõepoolest, mikroettevõtete suur osakaal turismisektoris on oluline fakt. Soovime täpsustada, et turismi pika vaate eesmärk ei ole ettevõtete struktuuri muutmine ega mikroettevõtete osakaalu vähendamine,</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>12) Eesti-Soome rohekoridor soodustab ka kultuuri- ja päranditurismi (lk 16).</p> <p>13) LK 18 toodud kolmanda tegevussamba kirjelduses tuleks tulenevalt kontekstist välja tuua ka ühiste väärtuspakkumiste tegemise oskus ning koostöö edendamist on vaja nii terviklike turismitoodete ja -teenuste loomiseks kui nende turundamiseks.</p> <p>14) Turismisektori konkurentsivõime tagamiseks on vaja nii uuenduslike tehnoloogiate kui ärimudelite rakendamine (lk 22).</p> <p>15) Kestlikkuse osas on Kultuuriministeerium läbi viinud kultuuri- ja spordisündmuste keskkonnajalajälje uuringu, materjaliga saab tutvuda siin: https://www.kul.ee/uudised/varske-uuring-kaardistab-kultuuri-ja-spordivaldkonna-keskkonnajalajalge</p>	<p>vaid olemasoleva struktuuri juures innovatsioonipotentsiaali parem ärakasutamine.</p> <p>7) Arvestatud</p> <p>8) Arvestatud</p> <p>9) Mitte arvestatud. Sõna „Usaldusväärne“ on pigem süsteemne ja professionaalne omadus, samas olemasoleva sõnastuse mõte „aus ja läbipaistev“ keskendub eetilistele ja isiklikele väärtustele.</p> <p>10) Selgitame, et ekspordile suunatud fookus hõlmab ka siseturisti vajadusi. Turismi pika vaate fookus on rahvusvahelise konkurentsivõime ja ekspordipotentsiaali suurendamisel, kuid nõustume. Eeldame, et ekspordile suunatud kvaliteetsed tooted ja teenused on atraktiivsed ka siseturistide ootustele ning suudavad pakkuda neile samaväärselt väärtuslikke elamusi.</p> <p>11) Arvestatud osaliselt ja selgitame, et dokument keskendub strateegilistele prioriteetidele, kus sündmused on esile toodud nende laia majandusliku mõju tõttu, sealhulgas kultuurisündmused, mis toovad esile Eesti rikkalikku kultuuri ja pärandit. Kultuuri ja pärandil põhinevad turismitooted on oluline osa meie turismimajandusest ning seda on arvesse võetud terviklikus käsitluses, isegi kui konkreetset toodete loetelu pole välja toodud, sest konkreetset tegevused on osa väljatöötavatest nelja-aastastest tegevuskavadest turismistrateegiatest. Mis puudutab Eesti digiriigil põhinevaid turismitooted, siis viitame siin innovaatilistele lahendustele, nagu virtuaalturismi platvormid, nutikad giiditeenused, turismiteekonna personaliseerimise võimalused, külastajatele suunatud digilahendused vms, mis aitavad rikastada turismikogemust. Need tooted ühendavad Eesti tehnoloogilise kuvandi traditsiooniliste turismiväärtustega. UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluvate objektide osas nõustume, et nende mainimine on oluline lahtise loeteluna, teksti on vastavalt muudetud.</p> <p>12) Teadmiseks võetud.</p> <p>13) Arvestatud</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
			14) Arvestatud 15) Teadmiseks võetud, kasutame antud informatsiooni turismistrateegiate väljatöötamisel.
26	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Riigi tervikliku regionaalse arengu seisukohast on väga oluline, et turismimajanduse arendamise piirkondlik mõõde on arengudokumendis üldiselt hästi läbi mõeldud, eriti tegevussuuna 5.3 (kohalikku arengut toetav ja kogukondi kaasav elujõuline turism väljaspool tõmbekeskusi) all. Siiski on sama tegevussuuna all jäänud ka välja toomata mitmed olulised piirkondlikest vajadustest ja võimalustest lähtuvad tegevused turismivaldkonna arendamisel. Näiteks toetusvõimaluste tagamine turismi- ja külastusinfrastruktuuri ning kvaliteetsete turismitoodete ja teenuste arendamiseks piirkondades, piirkondliku turismipärandi hoidmise ja turundamise toetamine, piiriülese turismikoostöö ja turismitoodete edendamine, piirkondlike turismiettevõtjate võimekuse ja ettevõtlusoskuste kasvatamine, turismist laekuvate täiendavate piirkondlike tuluvõimaluste (nt turismimaksu lubamine omaavalitsustele, maksusoodustused sektorile) kaalumise. Teeme ettepaneku vastavat tegevussuunda nende piirkondliku arengu vaatest oluliste arendustegevustega veel täiendada.	Selgitame, et turismi pikk vaate 2025-2035 on pikaajaline sektori arengudokumentdokument ning konkreetseid tegevusi ei sõnastata siin, vaid sellest lähtuvates nelja-aastastes turismistrateegiates (turismistrateegia) ja lühemaajalistes tegevuskavades. Siiski saame öelda, et praegust RE ja SF seisu arvestades ei ole pika vaate perioodil turismivaldkonna rahastusest rakendada toetusi turismi- ja külastusinfrastruktuurile. Samas peame oluliseks, et regionaalministeeriumi valdkonna toetustes piirkondadele oleks investeeringud turismi ja turismi arendamiseks abikõlblikud ja soositud. Turismitoodete ja teenuste arendamisega piirkondades, piirkondliku turismipärandi hoidmine ja turundamise toetamine, piiriülene turismikoostöö ja turismitoodete edendamine, piirkondlike turismiettevõtjate võimekuse ja ettevõtlusoskuste kasvatamine on eelkõige EIS poolt toetatavate sihtkohajuhtimisorganisatsioonide (DMOd) ülesanne. Turismimaksu teema kuulub võimestava ettevõtluskeskkonna arendamise alla koos teiste sektorit mõjutavate maksudega. Pika vaate dokumendis ei ole ka teiste maksudega seotud tegevusi kirjeldatud, seda tehakse nelja-aastaste turismistrateegiates ja lühemaajalistes tegevuskavades.
27	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Tegevussuuna 5.1 (rahvusvahelise äri- ja konverentsiturismi ning sündmuste arendamine ja turundamine) all soovime selle turismiliigi potentsiaali laialdasemaks ärakasutamiseks näha ette ka pakettide sidumist eel- ja järelturu korraldamisega, millega suurendada Eesti eri piirkondade turismitulusid ja sihtkoha tuntust.	Selgitame, et turismi pikk vaate 2025-2035 on pikaajaline arengudokument ning konkreetseid tegevusi ei sõnastata siin, vaid sellest lähtuvates nelja-aastastes strateegiates (turismistrateegia) ja lühemaajalistes tegevuskavades. Kindlasti on soovitud ärituristide kauem ning erinevates Eesti piirkondades viibimine.
28	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Lisaks leiame, et turismi arendamise strateegilistes alustes piirkondliku vaate keskseks tugevdamiseks tuleks piirkondlikku sihistatust selgemalt välja tuua ka pikaajalise strateegiaplaani üldosas. Selleks teeme ettepaneku täiendada arengudokumendi lk. 3 toodud sõnastust järgnevalt: „Turismi pika vaate visiooni ja	Mitte arvestatud. Eesti kui turismisihtriigi mõiste sisaldab juba ka piirkondi. Konkreetne tööjaotus Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse ning turismi sihtkoha juhtimisorganisatsioonide (DMOd) vahel lepatakse kokku lühemaajalistes turismistrateegiates, tegevuskavades ja

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		eesmärkide elluviimiseks on vaja: [...] kasvatada oluliselt Eesti ning tema piirkondade tuntust kui turismisihtriigina tuntust [...]. Samuti teeme ettepaneku täiendada lk. 14 toodud turismi arengu üldise eesmärgi sõnastust järgnevalt: „Meie eesmärk on liikuda turismisektori lisandväärtuse kahekordse kasvu suunas, keskendudes jõudsalt Eesti ja tema piirkondade kui atraktiivse ja tuntud turismisihthoia edendamisele. [...] ning edendame Eesti eri piirkondades turismi kui mainekat ja atraktiivset tegutsemisvaldkonda“.	koostöökokkulepetes. Samas, kui mõned piirkonnad ei tunne, et seal peaks turismi arendama, siis ei saa seda ka keskselt n-ö peale suruda. Ehk edendada saab turismi nendes piirkondades, mis ise soovivad seda teha.
29	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Selleks, et saada püsivalt parem ülevaade turismivaldkonna arengu regionaalsest tasakaalustatusest peame oluliseks jälgida arengudokumendi ning sellega seotud valdkonna muude arengukavade ja programmide edasises seires vastava regionaalstatistika olemasolul ka seiremõõdikute muutuste piirkondade vahelisi erinevusi (nt maakondade, NUTS3 piirkondade, Tallinna ja muu Eesti või turismisihthoiate võrdluses). Hinnates seeläbi, kas turismivaldkonna arengusuundumustes esineb oluliselt piirkondlikke eripärasid või mahajäämust, mis vajaksid turismivaldkonna meetmetes edaspidi rohkem tähelepanu ja erilähenemisi ning arvestada vastavate tulemustega ka valdkonna arengudokumentide edasisel täiendamisel. Regionaalseid erisusi soovitame jälgida eelkõige seiremõõdikute „välis- ja siseturistide ööbimiste arv“, „turismisektori ettevõtete lisandväärtus“, „väliskülastajate rahulolu turismiteenustega“, „turismitoodete eksport“, „turismivaldkonna ettevõtete kolme aasta keskmised investeeringud põhivarasse“ ja „turismi sesoonsus“ puhul. Tegevussuuna 5.3 mõõdikut „väljaspool Tallinna ööbimiste osakaal“ soovitame ka eraldi sihistada turismisihthoiate lõikes, seades näiteks sihiks külastatavuse kasvu võrreldes 2023.a baastasemega kõigis turismisihthohtades.	Selgitame, et turismi regionaalset mõju seirame lisas 16 oleva regionaalse mõju analüüsiga, mida regulaarselt uuendame. Samas kordame (vt eelmine punkt), et keskvalitsuse tasandil ei saa vaid analüüsi põhjal suunata tähelepanu turismi mõistes mahajäänumatesse piirkondadesse, sest kõigi piirkondade potentsiaal ega ka soov turismi arendada ei ole võrdne.
30	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Samas ka mõõname, et arengudokumendi üldeesmärgi mõõdiku sihttasemeni - turismimajanduse lisandväärtuse 2-kordne kasv – jõudmine võib osutada keerukaks, eriti olukorras, kus turismisektorile saavad osaks kõrged ja kasvavad maksud.	Teadmiseks võetud.
31	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Arengudokumendi peatükis 4. läbivate tegutsemispõhimõtete all kirjeldatud Eesti turismipoliitika koostöömudeli juures palume tuua välja ka olulisemad piirkondliku tasandi osapooled, sh piirkondlikud turismisihthoia juhtimisorganisatsioonid, kohalikud omavalitsused ja maakondlikud arenguorganisatsioonid. Nimetatud partnerite roll ja osalus on eriti oluline just piirkondliku potentsiaali parema rakendamise vaatenurgast turismi arendamisel.	Arvestatud.
32	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Lisas 13 toodud turismisihthohtade kaarti võiks täiendada ka kohalike ja piirkondlike eripäradega, mis väljendaksid piirkonnaspetsiifilisi turismimajanduse potentsiaali ja konkurentsieelseid. Praegune juhtimisorganisatsiooni kaart, mis	Selgitame, et selle kaardi eesmärk on anda ülevaade DMOde territoriaalselt jaotusest. Turismi pikk vaade ei ole turundusmaterjal.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		on arengudokumendi ainus kaardikujul esitatud kujunduselement jääb oma sisult liiga üldiseks.	
33	Siseministeerium	<p>Turisminduses Eesti eripära suurendamise ning turismisektori parandamise eesmärgi saavutamine toob eelduslikult kaasa ka turistide arvu suurenemise. Kasvav turistide arv suurendab korrakaitse riske ning seda osa eelnõus kajastatud pole. Samas toob ÜRO säästva arengu eesmärk nr 11 välja muu hulgas ka linnade muutmist turvalisemaks. Kuigi eelnõu lisa 2 viitab ka tänasele geopoliitilise olukorras riikliku julgeoleku teemale ning kaitsevõime tagamisele, siis turisminduse vaatest jäi selle kajastamine pealiskaudseks. Palun antud teema vaates eelnõu täiendamise kokkulepeteks kontakteeruda Siseministeeriumist korrakaitse- ja kriminaalpoliitika osakonna juhataja Henry Timbergiga (612 5099, henry.timberg@siseministeerium.ee).</p>	<p>Selgitame, et turistide arvu kasv pole eraldi eesmärk, eesmärk on saavutada turismiökosüsteemi konkurentsivõimeks laialdane baas ja nii kohalike elanike kui ka klientide rahulolu, mh laiem regionaalne hajutamine ja hooaja pikendamine madalhooajakuudele ja meie kui reisisihtkoha taluvuse analüüsimine ja turismivoogude mõistmine ning nende juhtimiseni jõuda. Rõhutame, et turismi pika vaate sihtgrupp – turistid - saabuvad Eestisse viisa vms õiguslikul alusel.</p> <p>Samas on tõstatatud küsimus julgeolekuriskide ja korrakaitse teemade kohta oluline. Samas tuleb rõhutada, et turismi pikk vaade ei hõlma riikliku julgeoleku ja avaliku korra detailset käsitlemist. Siiski täiendame eelnõu Lisade osa (lisa nr 11) järgmise põhimõtte lisamisega: Arvestada ka põhimõttega, et välismaalaste sihtkohta saabumine, viibimine ja lahkumine oleks kooskõlas avalike huvidega ning vastaks avaliku korra ja riigi julgeoleku kaitse vajadusele.</p> <p>See toob selgelt esile, et turismi arendamisel võetakse arvesse laiemat julgeolekukonteksti ja avaliku korra tagamise vajadust, kuid eesmärk ei ole neid teemasid turismi pikas vaates süvitsi reguleerida. Julgeolekupoliitilised küsimused, nagu ebaseadusliku rände tõkestamine, piiripunktide infrastruktuuri arendamine või kuritegevuse ennetamine, kuuluvad teiste vastutavate ametkondade ja strateegiate reguleerimisvaldkonda.</p>
34	Siseministeerium	<p>Üldpildis on turismi pikk vaade Siseministeeriumile heaks sisendiks edasiste tegevuste planeerimisel, nt ohuteavituse ja 112 teenuse ligipääsetavuse teemades on oluline pöörata tähelepanu ka väikese kasutajate hulgaga piirkondade toimepideva side tagamisele; samuti tuleohutusnõuete kohaldamine majutusettevõtetele ja edaspidi ka varjendite ja varjumiskohtade temaatika.</p>	<p>Teadmiseks võetud.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
Täiendavad arvamused ja ettepanekud:			
35	Eesti Puuetega Inimeste Koda	<p>Oleme seisukohal, et hoolimata rohkem kui 10 aastat tagasi koostatud juhendist, ei ole arengusuunad palju paremuse poole liikunud (https://static.visitestonia.com/docs/3015869_turism-koigile-pdf.pdf).</p> <p>Peamised puudujäägid:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ligipääsetavuse ja üldse ligipääsetavate majutus-, aga ka konverentsiruumide info olemasolu kodulehtedel ja kodulehtede ligipääsetavus. Tuletame meelde, et erasektorile kehtib toodete ja teenuste ligipääsetavuse seadus täiemahuliselt alates 28.juunist 2025. aastal. Kasutajatestimine, nt testgrupid, kes hindavad teenust ja teevad läbi kasutajateekonna. Meie vaates on oluline lahenduste väljatöötamiseks kaasata sihtrühma esindajaid, keda EPIKoda saab soovitada ja leida aidata, kuid teenuse puhul peab arvestama ka sihtrühmale tasu maksmisega (vähemalt sümboolse). Oluline on organisatsiooni eelarves vahendite ettenägemine ligipääsetavuse suurendamiseks ning teha samme järjepidevalt aasta-aastalt. <p>Puuetega inimeste ja krooniliste haigete sihtrühmi ei käsitleta endiselt sageli olulise sihtrühmana, mistõttu puuduvad ligipääsetavad lahendused nii kommunikatsioonis kui ka füüsilises keskkonnas. Asutuste kodulehtedelt ei leia tihti teavet ligipääsetavuse kohta ning teema ei ole pidevalt ja järjepidevalt kajastatud. Samuti puuduvad toetusmeetmed, mis aitaksid parandada olukorda turismiettevõtetes, kus isegi tihti ka kõige elementaarsem füüsiline ligipääsetavus on täna tagamata. Üheks suurimaks kitsaskohaks on see, et Euroopa Liidu struktuurifondide vahendid jõuavad peamiselt Tallinna ja Tartu linnadesse, samas kui ligipääsetavus on sama oluline ka maapiirkondades elavatele ja neid külastavatele sise- ning välisturistidele. Suuremates linnadeski on ligipääsetavuse probleeme, näiteks hetkel ei ole loodud mugavaid võimalusi ratastooliga reisijatele lennujaamast transporti saada. Samuti mõjutab see rahvusvahelisi konverentse, mille külalised vajavad ligipääsetavat keskkonda ja informi.</p> <p>Ligipääsetavuse parandamiseks turismisektoris tuleb lahendusi töötada välja koos kasutajatega, st ka koos puudega inimestega. Oluline on, et ligipääsetavuse</p>	<p>Täname tagasiside eest ning nõustume, et üldise ligipääsetavuse parendamisel on veel arenguruumi. Konkreetsemad tegevused olukorra parandamiseks turismistrateegias 2026-2029 kavandame ja iga-aastastes tegevuskavades, millesse kaasame ka Eesti Puuetega Inimeste Koda. Lisaks võtame arvesse ka riikliku ligipääsetavuse rakkerühma turismi valdkonnale koostatud ettepanekud, millega on võimalik tutvuda Riigikantselei veebilehel: Ligipääsetavuse rakkerühm Riigikantselei</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>edendamiseks planeeritakse ressursse ning lahenduste väljatöötamisele kuluvat aega rahaliselt kompenseeritakse. Samuti peaksid maakondlikud arenduskeskused jt turismiorganisatsioonid omama piisavalt teadmiseid ligipääsetavuse kitsaskohtade lahendamiseks. Vajalik on planeerida eelarvevahendeid ligipääsetavuse suurendamiseks rakendades järjepidevalt erinevaid meetmeid, sest ligipääsetavust saab alati parandada vastavalt kontekstile ning maakondlikel arenduskeskustel peab olema info olemasolevate ettevõtete ja nende võimaluste kohta. Samuti on arenduskeskuste võimalus kaasata kohalike puuetega inimeste organisatsioonide esindajaid lahenduste väljatöötamisse.</p> <p>Konkreetsete ettepanekute ja koostöö aruteludeks palume ühendust võtta EPIKojaga: epikoda@epikoda.ee.</p>	
36	Eesti Infotehnoloogia- ja Telekommunikatsiooni Liit	<p>ITL-i hinnangul on väga tervitatav, et turismi pikaajaliste eesmärkide määratlemisel ning strateegiliste tegevussuundade seadmisel on tugevalt fookusesse võetud valdkonna digitaliseeritus ja uuendusmeelsus ning Eesti kui digiriigi kuvandi rakendamine turismieelisena. Leiame sarnaselt eelnõus toodule, et turismivaldkonna tulevik tugineb tehnoloogia ja andmepõhiste toodetele ning digitehnoloogia laialdasele kasutusele. IKT sektori ettevõtted on nii täna kui ka edaspidi turismisektorile toeks ja partneriks uuendusmeelsete lahenduste ja toodete väljaarendamisel ning pakkumisel. Leiame, et sektorite vaheline hea koostöö aitab saavutada strateegias toodud eesmärgi – riik saab seda omalt poolt toetada läbi turismisektorile suunatud toetusmeetmete.</p> <p>Palume ITL-i kui IKT sektoriesindusorganisatsiooni kaasata strateegias kavandatud tegevuskavade koostamisse turismivaldkonna uuendusmeelsust ning digitaliseeritust toetavate tegevuste planeerimisel. Samuti soovime võimalusel kaasuda turismiettevõtete digitaliseerituse mõõdiku väljatöötamisse.</p>	Täname ning kinnitame, et kaasame ITL-i lühemaajaliste strateegiate koostamisse. kavandatud tegevuskavade koostamisse ning turismiettevõtete digitaliseerituse mõõdiku väljatöötamisse.
37	Eesti kaubandus- Tööstuskoda	Eesti Kaubandus-Tööstuskoda tänab majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumit võimaluse eest avaldada arvamust turismivaldkonna pikaajalise arengudokumendi „Turismi pikk vaade 2025-2035“ eelnõu kohta. Oleme eelnõuga tutvunud ning anname teada, et toetame arengudokumendi eelnõud ning meil ei ole eelnõu sisu osas kommentaare, märkuseid ega ettepanekuid.	Täname!
38	Eesti Hotellide ja Restoranide Liit	<p>Tahame kindlasti rõhutada, et ühenduste juures on liiga väike osa laeva-rongi-maanteetranspordil. Trendidest loeme, et sellised liikumisviisid on muutumas olulisemaks, aga sihistame vaid lennuühendusi?</p> <p>Rootsi suunal ei ole nõus, et praegu on hea laevaühendus – on kaubavedu (mille käigus saavad ka reisijad üle), aga puudub regulaarne ja kiire laevaühendus –</p>	Selgitame, et turismi pikas vaates on ühenduste arendamine oluline prioriteet, kuna need on Eesti turismisektori konkurentsivõime seisukohast kriitilise tähtsusega. Kuigi lennuühendused on rahvusvahelise turismi jaoks hädavajalikud, oleme teadlikud, et rongi-, laeva- ja maanteetranspordi tähtsus kasvab, arvestades jätkusuutlikkuse ja reisijate eelistuste muutumise trende.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>praegune on pigem kruisitoode, mis ei soodusta reisijate peatumist (v.a. mõne tunni jooksul) Tallinnas või kaugemale minekut.</p>	<p>Dokumendis ei ole eesmärgiks jätta tähelepanuta teisi transpordiliike, vaid lennuühendusi käsitletakse nende otsustava rolli tõttu Eesti kättesaadavuse parandamisel sihtkohana. Samas toetame jätkuvalt ka regionaalseid ja piiriüleseid laeva-, rongi- ja maanteeühendusi, kuna need on olulised siseturismi arendamiseks ning naaberriikidega seoste tugevdamiseks.</p> <p>Nõustume, et praegune laevaühendus Rootsi suunal ei vasta heade ühenduse nõuetele, mis soodustaksid reisijate pikemaajalist peatumist Eestis või kaugemale reisimist. Praegune laevaliiklus on suuresti kaubavedudele orienteeritud või keskendub kruisiturismile, mille mõju turismi ööbimistele ja majandusele on piiratum.</p> <p>Oleme seadnud eesmärgiks transpordiühenduste parandamise ja mitmekesistamise, et luua tingimused regulaarsetele ja mugavatele reisijateveo võimalustele, sealhulgas Rootsi suunal. Näeme, et efektiivsemad ja paremini ajastatud ühendused võiksid oluliselt soodustada turismi arengut, suurendada ööbimiste arvu ning toetada reisijate liikumist ka Tallinna piiridest kaugemale. Teksti viidud täpsustused.</p>
39	Eesti Hotellide ja Restoranide Liit	<p>Mõõdikute sihttasemed:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Väliskülastajate rahulolu turismiteenustega Eestis (EIS, % välislastidest, kes soovitaks sõpradel külastada Eestit" 73%-t kasv 75%-le 2. Turismi sesoonsus (Statistikaamet)37%-lt 35%-le 3. Tegevussammas 5.2. Miks me ei sihista nt laevaühendusi, eriti Rootsi suunal? Või Rail Baltica ühendust? Samuti ei ole siin mainitud Via Baltikat - eelnevalt on mainitud, et autoga reisimine suureneb, aga mida me teeme selleks, et see oleks turvalisem ja mugavam autoga reisijatele? Maanteed võrgustik aitab ka bussiga liiklemisel mugavusele ja kiirusele kaasa. 4. Lk 13 lause „Tutvustame turismi laiemat sotsiaal-majanduslikku kasu“ - mõistame ja räägime turismi laiemat mõju kogu Eestile ja 	<p>1. ja 2. Selgitame, et väliskülastajate rahulolu sihttase võib näida vähe ambitsioonikas, kuid nagu ka Lisas nr 14 selgitame on mõõdiku praegune sihttase juba kõrge ja seetõttu ei ole võimalik plaanida hüppelist kasvu, mistõttu on eesmärk juba olemasolevat kõrget taset eelkõige hoida. Sama lugu on ka sesoonsuse näitajaga, mis on väga staatiline, suurema eesmärgi seadmiseks peab midagi märkimisväärselt muutuma.</p> <p>Kui ööbimiste arv ei muutuks, siis peaks ca 100 000 ööbimist liikuma kõrghooajalt muudesse kuudesse. Sesoonsuse kohta lisaks võrdluseks ka teiste riikide anemideid: kui 2023. aastal oli Eestis 37%, siis Soomes 34% ja Lätis 41%.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<p>turismist kui horisontaalsest osast ühiskonnaelu tervikust, mitte ainult osakaalust SKP-s väljaspool turismisektorit. - segane sõnastus, mõte läheb kaduma...</p> <p>5. Lk 15 lause „Soodustame uute rahvusvaheliste lennuliinide arvu ja sageduse kasvu ja turundust“ - Soodustada võiks nende lennuliinide arvu, mis turisti sisse toovad, mitte kohalike puhkusesihtkohtade arvu.</p>	<p>3. Transpordiühenduste (laevaühendused, Rail Baltica, Via Baltica) arengut ning maanteevõrgustiku parandamist käsitleme laiemalt kui osa ühenduste üldisest parandamisest. Rail Baltica ja Via Baltica on eraldi riiklikud prioriteedid, mille elluviimine toetab oluliselt Eesti turismisektori arengut ja rahvusvahelist ligipääsetavust. Samuti mõistame, et autoga reisimine ja bussitransport saavad turvaliste ja mugavate teedevõrgustike kaudu olulist tuge – see on tähtis nii kohalikele elanikele kui ka rahvusvahelistele külastajatele. Turismi pikas vaates ei ole otseselt sihistatud laevaühendusi, Rail Baltica projekti ega Via Baltica arendamist, täpsem sihistamise võimalus on arutluse all turismistrateegiate koostamise käigus, mille elluviimise jooksul teeme koostööd vastutavate osapooltega, et tagada nende transpordivõrgustike mõju maksimaalne kasutamine turismi edendamiseks. Näeme neid ühendusi kui kriitilisi komponente Eesti rahvusvahelise ligipääsetavuse ja regionaalse turismi arendamisel.</p> <p>4. Selgitame, et rõhutame antud läbiva tegutsemispõhimõttena, et turismi roll pole mitte ainult otsene majanduslik panus (% SKP-st, mis teiste valdkondade kõrval ei pruugi tunduda oluline), vaid, et turismil on laiem mõju ühiskonnale ja erinevatele eluvaldkondadele. Turism on horisontaalne valdkond, mis mõjutab kultuuri, regionaalset arengut, transpordivõimalusi ja keskkonda ning aitab kaasa kogu riigi sotsiaal-majanduslikule heaolule. Oluline on selgitada turismi mõju laiemalt, et nii otsustajad kui ka kogukonnad mõistaksid, kuidas turism toetab töökohtade loomist, kohalike kogukondade arengut ja Eesti rahvusvahelist kuvandit, pakkudes kasu meile kõigile.</p> <p>5. Selgitame, et Euroopa ääremaa riigina on Eestil alati väljakutse tagada ühendusi. Meie eesmärk on luua tingimused, kus Eestisse jõudmine oleks lihtne ja mugav erinevaid transpordivahendeid – lennu-, mere- ja maismaatransporti – kombineerides.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
40	Muinsuskaitseamet	<p>Teeme ettepaneku, et juhul, kui Kultuuriministeeriumist ei ole pärandivaldkonna esindaja 2022. aastal loodud turisminõukoja liige, siis kaasata sellesse koostööformaati Muinsuskaitseamet.</p> <p>Teeme ettepaneku kaasata Muinsuskaitseamet turismitöötajaid õpetavate haridusasutustega koostöösse, võimaldamaks töötajatele pärandi (sh selle turismpotentsiaali) tutvustamist, et nemad omakorda oskaksid märgata, väärtustada ja kasutada Eesti kultuuripärandit oma edaspidises töös.</p>	<p>Nõustume, et kultuuripärandi ja selle turismpotentsiaali esiletõstmine on oluline nii turisminõukoja töös kui ka turismiettevõtjate ja erialaliitude teadlikkuse tõstmisel. Vastavalt teie soovitudele reageerime järgmiselt:</p> <p>Kultuuriministeeriumil on esindaja turisminõukojas, kelle kaudu on võimalik tagada sisend: Kultuuriministeeriumi esindaja osalemine turisminõukojas tagab, et pärandivaldkonna seisukohad on nõukoja aruteludes esindatud. Vajadusel saame teha tihedamat koostööd Muinsuskaitseametiga, et nende ekspertiis oleks nõukoja töös täiendavalt kaasatud.</p> <p>Teie ettepanek korraldada päranditeemaline koolitus või veebinaar turismiettevõtjatele ja erialaliitudele on väga väärtuslik. Selline algatus aitaks turismisektori esindajatel paremini mõista kultuuripärandi väärtust ja potentsiaali, et seda oma töös edukamalt kasutada. Oleme valmis edasisteks aruteludeks.</p>
41	Muinsuskaitseamet	<p>Palume täiendada lk 14, peatükki 5 juhtimaks tähelepanu, et nii sise- kui väliturism toetab ka Eesti ainelise kultuuripärandi hoidmist ja arendamist, aidates nii kaasa selle säilimisele järeltulevate põlvkondade jaoks. See asjaolu omakorda näitab turismisektori lisandväärtust Eesti elanike elukeskkonna parendamises, kvaliteetse linnaruumi loomises ning kestliku arengu eesmärkidesse. Näiteks asub palju arheoloogiapärandit maapiirkondades ning nende objektide või alade kaasamine turismi aitaks kaasa ääremaastumise vähendamisele ja lisab võimalusi maapiirkondades majandust elavdada.</p>	<p>Arvestatud. Selgitame, et nõustume, et nii sise- kui ka väliturism toetavad olulisel määral Eesti ainelise ja vaimse kultuuripärandi hoidmist ja arendamist. Teie toodud näited, nagu arheoloogiapärandi kaasamine turismi ning selle mõju ääremaastumise vähendamisele ja maapiirkondade majanduse elavdamisele, on olulised. Täiendatud peatükki 5 punkti 20.</p>
42	Muinsuskaitseamet	<p>Palume täiendada lk 15 punkti 2 selliselt, et ka rahvusvahelise äriturismi kontekstis saab kultuuriturism tähendada ainelise kultuuripärandi (so ehitatud keskkond) hõlmamist reisikavadesse, sealhulgas motivatsioonireiside puhul.</p>	<p>Arvestatud.</p>
43	Muinsuskaitseamet	<p>Soovitame dokumendis mainida ka ekstreemturismi nišši ja kultuuripärandi rolli selles (kummitused ja mõisad, mõned hiiekohad oma õõvastavate lugudega, varemed ja mahajäetud militaarpärand).</p>	<p>Ekstreemturism on hõlmatud kultuuri- ja niššiturismi all (või üldine tootearendus), detailsemalt on võimalik teemat vajadusel käsitleda turismi pika vaate tegevuskavades, mida nimetatakse turismistrateegiateks.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
44	Muinsuskaitseamet	Väga teretulnud on kultuuripärandi, väärtuslike asulakeskkondade (nt väikelinnade keskused, miljööväärtuslikud alad) ja pärandmaastike kasutamine digi- ja muudes kanalites turismiinfo ja -toodete kuvamisel.	Teadmiseks võetud.
45	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	<p>Kajastatud on piirkondlikud organisatsioonid DMO´d kes kureerivad ja omavad ülevaadet tegemistest. - Ei leia institutsiooni, kes omab vabariigis turismimaastikul tervikpildi ülevaadet, kes tegeleks mahuliste planeerimistegevuste ja nende koordineerimisega.</p> <p>- /Tänu sellele on olukord kus paralleelselt tegeletakse ühtede-samade tegevustega erinevatel tasanditel (N: EIS SA turundustegevus (välis) piirkondades, kuhu DMO´d samaaegselt iseseisvana kulutab oma rahalisi vahendeid !?)</p>	<p>Selgitame, et turismiökosüsteem ja osapoolte vastutused on lahti kirjutatud Turismi pika vaate lisas nr 3. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM) vastutab Eesti turismipoliitika kujundamise ja elluviimise eest, eesmärgiga suurendada turismi rahvusvahelist konkurentsivõimet ning kasvatada turismiteenuste eksporti ja ettevõtete lisandväärtust, tagades samal ajal sektori kestlikkuse. MKM-i ülesannete hulka kuulub ka turismivaldkonna strateegiline planeerimine, lisaks juhib turismi eest vastutav minister MKMis turisminõukoda, mis tegeleb turismivaldkonna strateegilise planeerimise, elluviimise seiramise ja turismipoliitika kujundamisega.</p> <p>Kuigi MKM vastutab turismipoliitika eest, on oluline märkida, et laiemad planeerimistegevused, nagu regionaalplaneerimine ja transpordivõrgustike arendamine, kuuluvad teiste ministeeriumide ja asutuste vastutusalasse ning on oma olemuselt eraldiseisvad turismist.</p> <p>EIS SA tegeleb on turismipoliitika elluviija ja vastutab peamiselt turismiteenuste ekspordi kasvatamise, tootearenduse ja rahvusvaheliste turundustegevustega. Piirkondlikud DMO-d vastutavad piirkondade turismi arendamise ning turundamise eest.</p> <p>Strateegias näeme ette tegevussuundi, mis keskenduvad turismi juhtimise ja koordineerimise tugevdamisele, sealhulgas koostööle DMO-de, EIS SA ja MKM-i vahel. Üheks oluliseks eesmärgiks on edendada ühist planeerimist ja tagada, et ressursid suunatakse strateegiliselt kooskõlas nii riiklike kui ka piirkondlike prioriteetidega.</p> <p>Vt täpsemalt ka: Turism Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
46	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Arvestades tänast Tallinna lennujaamaga seonduvat turuolukorda ja kujunenud imago 't – on liialt vähe markeeritud turismivoo sisenemist suunalt Riia > Ikla (kus ka täna märkimisväärne külastajate positiivne voog). Kahjuks ka vastupidiselt – kus Eesti inimesed kasutavad Riia lennujaama väljalennuks.	<p>Selgitame, et turismivood suunalt Riia > Ikla tähtsus on oluline, ja oleme teadlikud, et selle piirkonna kaudu toimub märkimisväärne külastajate liikumine. Samuti mõistame, et osa Eesti reisijatest kasutab Riia lennujaama väljumisteks. Nende suundade arvestamine on oluline turismi üldise ligipääsetavuse ja regionaalse koostöö parandamiseks.</p> <p>Samal ajal soovime rõhutada Tallinna Lennujaama silmapaistvat tööd, mis aitavad oluliselt kaasa Eesti kui sihtkoha rahvusvahelisele nähtavusele ja ligipääsetavusele. Tallinna Lennujaam on korduvalt pälvinud rahvusvahelisi auhindu, sealhulgas ACI (Airport Council International) poolt tunnustatud tiitleid parima klienditeenindusega lennujaamana omas suurusklassis. See on suurepärane näide sellest, kuidas hästi juhitud infrastruktuur ja tugev maine aitavad toetada Eesti turismi arengut.</p> <p>Lisame veel, et turismi pikas vaates on arvestatud ka teiste transpordivõimalustega, sealhulgas Riia suunalise vooga. Eesmärk on tasakaalustada ja parandada kõiki olulisi sisenemisteid, et luua soodsad tingimused nii Eesti külastamiseks kui ka Eesti elanike mugavaks reisimiseks.</p>
47	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Tänane kutseharidusreform kui see peaks ellu viidama on negatiivse mõjuga turismiarendusele (tööjõu leidmine) väljaspool tõmbekeskusi.	Aitäh murekohtade esiletoomise eest! Nõustume, et tööjõuküsimus on turismisektori jaoks kriitilise tähtsusega, eriti väljaspool tõmbekeskusi. Kui kutseharidusreform peaks vähendama turismialaste haridusvõimaluste kättesaadavust piirkondades, võib see avaldada negatiivset mõju sektori arengule. Samas mängivad olulist rolli ka ettevõtete poolt loodud töökeskkond ja töötingimused, mis muudavad sektori atraktiivseks nii olemasolevatele kui ka tulevastele töötajatele.
48	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Liigse emotsiooniga on panustatud sisemise ühistranspordi arengule – trend hetkel vähenemisele, mille mahtude suurenemist on lähikümnendil ebareaalne oodata.	Selgitame, et kuigi Eesti sisese ühistranspordi hetke trendid viitavad kasutuse vähenemisele, on selle arendamine strateegiliselt oluline Eesti regionaalse ligipääsetavuse toetamiseks. Ühistransport mängib

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
			<p>olulist rolli ka kestliku turismi edendamisel ja keskkonnasõbralike liikumisvõimaluste pakkumisel, eriti väljaspool tõmbekeskusi. Turismi pika vaate kontekstis on ühistranspordi alla mõeldud ka kõiki uuenduslikke ja juba olemasolevaid liikumisvõimalusi, nt sõidujagamise teenused, mikromobiilsus teenused jt.</p>
49	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Üldine foon turismi arengule < 2035 on Tallinna ja lähipiirkonna arengut ootav st ülejäänud Eesti turismiettevõtjad (sh elustiiliettevõtjad) jäävad suhteliselt omapäi.	<p>Selgitame, et Eesti turismi pika vaate eesmärk on arendada turismi üle kogu riigi, st seal, kus on selleks potentsiaal ja huvi, mitte ainult Tallinnas ja selle lähipiirkonnas. Oleme dokumendis toonitanud regionaalse turismi tähtsust.</p> <p>Strateegias on olulisel kohal sihtkohtade arendusorganisatsioonide DMO-de tugevnemine, mis aitab tagada, et ka väljaspool Tallinna paiknevad ettevõtjad saavad vajalikku tuge ja juhiseid turismivõimaluste arendamiseks. Samuti nähakse ette digitaalseid ja innovaatilisi lahendusi, mis aitavad ka väiksematel ja kaugematel piirkondadel paremini jõuda sihtrühmadeni.</p> <p>Meie siht on, et turismi areng looks väärtust ja võimalusi kogu Eestis ning et turism oleks oluline osa elukvaliteedi ja majandusliku kestlikkuse tagamisel igas Eesti piirkonnas.</p>
50	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Siseturism kui selline võiks olla sisulisema kajastusega – samaaegselt tasakaalustatud regionaalarengu üks emotsionaalsemaid valdkondi	Selgitame, et turismi pika vaate peamine fookus on turismisektori terviklik areng, et saavutada sektori lisandväärtuse kasv ning ka läbi tuntuse kasvu kui kestlik ja uuenduslik turismi sihtkoht turismiteenuste ekspordi kasv. Siseturismil on lisandväärtuse kasvatamisel oluline osa, ekspordipotentsiaaliga turismiettevõtluse arengul on positiivne mõju ka siseturismile.
51	Statistikaamet	Kommentaari/ettepanekud Lisa 1 kohta – küsimus turismiga seotud mõistete kasutamise ning allikatele viitamise osas: Dokumendi lk 2 sissejuhatuses on viidatud, et 2023. aastal moodustas turism 16% Eesti teenuste ekspordist. Palume täpsustada, millise definitsiooni alusel on siin turismi hinnatud ning millise allika alusel. Samuti vajaksid selgitusi mõistet turismimajandus (lk 4), turismiga seotud tegevusalad (lk 12) ja turismiteenus (lk 15) ning allikad, kust tulenevad vastavad mõõdikud, et oleks tagatud järjepidevus	Pika vaate põhilise dokumendi sissejuhatuses (lk 2) mainitakse, et 2023. aastal moodustas turism 16% Eesti teenuste ekspordist. Seda arvutatakse järgmiselt: reisijatevedudega seotud teenuste ja reisiteenuste ekspordi jagamine kogu teenuste ekspordiga. Täpsem valem: (Järgmiste teenuste–SC11 Reisijatevedu meretranspordiga + SC21 Reisijatevedu õhutranspordiga

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>hindamisel. Näiteks lk 15 on ka viide Statistikaameti näitajatele. Kuigi Lisas 2 on viidatud</p> <p>lisadokumendile https://raportid.centar.ee/2024_turismi_pikk_vaade_taustaanalys_v1.2.html , kust võib leida selgitavad märkused, oleks parema jälgitavuse huvides asjakohane märkida teatud viited või selgitused ka Lisasse 1.</p>	<p>+ SC3B1 Reisijatevedu raudteel + SC3C1 Reisijatevedu maanteel + SD Reisisiteenused (väliskülastajate kaupade ja teenuste ostud)–ekspordi väärtus miljonites eurodes)* ÷ Teenuste eksport (väärtus jooksevhindades miljonites eurodes)* ÷ Teenuste eksport (väärtus jooksevhindades, miljonit eurot)** × 100%. Märkused: * Allikas: Statistikaamet, VKT21: TEENUSTE EKSPORT JA IMPORT TEENUSE (EBOPS) LIIGI JÄRGI (KVARTALID). ** Allikas: Statistikaamet, RAA0061: SISEMAJANDUSE KOGUPRODUKT TARBIMISE MEETODIL (ESA 2010) (KVARTALID). Kuna antud valem on pikk, siis lisasime selle info lisasse 17 joonealuse kommentaarina. Antud näitajat kasutame Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi turismi juhtimislaua „Eesti turismi kaksleht“.</p> <p>Pika vaate põhilise dokumendi leheküljel 15 on viide Statistikaametile näitaja „Turismiteenuste eksport“ juures. See on üks mõõdikutest, mida detailselt kirjeldatakse lisas 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“ (vt 2. Tegevussuunad, 2.1. Eesti on aasta läbi atraktiivne turismisihtkoht, mõõdik „Turismiteenuste eksport“).</p> <p>Pika vaate põhidokumendis toodud mõõdikud on põhjalikult kirjeldatud koos viidatud allikatega lisas 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“. allikad, kust tulenevad vastavad mõõdikud, et oleks tagatud järjepidevus hindamisel.</p> <p>Mõistet „turismiga seotud tegevusalad“ (põhidokumendi lk 12) ei ole vaja ilmtingimata täpsustada sel põhjusel, et seda mõistet ei kasutata mõõdikutes. Mõiste „turismiteenus“, mida mainitakse põhidokumendi lk 15, on mõõdikuna detailselt kirjeldatud lisas 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“; eraldi definitsioon on toodud lisa 14 lõpus mõistete loetelus.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
			Mõiste „turismimajandus“ on kasutatud põhidokumendi lk 4 selleks, et tavainimesele oleks konkreetne mõõdik arusaadav. Kõik mõõdikud, mida tüüakus põhidokumendis, on detailsetl kirjeldatud lisa 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“, kus „Turismimajanduse lisandväärtuse 2-kordne kasv“ on mõõdikuna „Turismi lisandväärtus, otsene ja kaudne mõju“ lisa 14 vastavas osas „Turismi pika vaate 2025–2035 peamised mõõdikud“.
52	Statistikaamet	Lisas 1 on andmevõimekuse arendamise (lk 23, punkt 18) all toodud välja vajadus tagada regulaarne ja lühikese viiteajaga turismi satelliitkonto. Soovime siinkohal märkida, et turismi satelliitkonto ei kuulu lähiaastate statistikaprogrammi (https://www.riigiteataja.ee/akt/323122023004). Eurostati vaatest on tegemist vabatahtliku andmeedastusega, seadusandlusest tulenevat kohustust pole. Täiendavalt juhime tähelepanu, et varasemalt avaldatud turismi satelliitkonto metoodika on vananenud (andmed kuni 2017. a), seega ei saa seda üks-ühele taastada, vajab uuendamist. Satelliitkonto oluliseks sisendiks on pakumise ja kasutamise tabelid (PKT), mille viitaeg on kolm aastat, sellest tulenevalt oli varasemalt turismi satelliitkonto viitajaks neli aastat. Viimase lühendamise eeldusena peaks lühenema ka sisendi, st PKT koostamise viitaeg, mis eeldab omakorda arendust	Täname põhjaliku kommentaari eest. Võtame teadmiseks. Kuna tehnoloogiad ja andmevaldkond arenevad pidevalt, analüüsime Statistikaametiga koostöös satelliitkonto arendamise võimalusi jooksvalt, mh lähtudes teiste riikide praktikast.
53	Statistikaamet	Lisa 1 andmevõimekuse arendamise all on satelliitkonto juures välja toodud ka vajadus andmete järele nii riigi kui regionaalsel tasandil. Turismi satelliitkonto vajab detailseid PKT struktuure, et majandustegevusi korrektselt jaotada. Juba regionaalne SKP näitab, et maakondade majandusstruktuurid on küllaltki erinevad. See tähendab, et riiklike struktuure selle juures kasutada oleks ebakorrektn. Regionaalse PKT koostamiseks aga sisendandmeid pole. Ka üleriiklike tabelite jaoks saame sisendeid mitmeaastaste vahedega. Regionaalse vajaduse katmine suurendaks tuntavalt ettevõtlussektori ja mittetulussektori andmeesitajate halduskoormust. Samuti käib sisemajanduse kõrval sealt läbi ka kaubavahetuse komponent. See tähendab, et vaja oleks ka nõ regionaalset maksebilanssi. Samuti vajab täpsustamist majandusüksuste tegelik tegevuse asupaik. Eelnevast tulenevalt ei ole turismi satelliitkonto koostamine regionaalsel tasandil võimalik.	Täname põhjaliku kommentaari eest. Võtame teadmiseks. Satelliitkonto andmeid regioonide lõikes vajavad Eesti piirkondlikud turismijuhtimisorganisatsioonid, et partnerite ja rahastajatega suhtlemises näidata turismi olulisust piirkonnas, eesmärgiga arendada kohalikku majandust ja panustada Eesti majanduse kasvu. Vajadusel saab kasutada teistsuguseid meetodeid, et anda ligikaudse hinnangu satelliitkonto numbritele piirkondade lõikes. Näiteks tegi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium vastava analüüsi, mis on esitatud lisa 16 „Eesti turismi regionaalne mõju“.
54	Statistikaamet	Kommentaari/ettepanekud Lisa 2 kohta Dokumendi lk 22 on viide, et 2024. a võetakse vastu Euroopa Liidu lühiajalise majutuse üüriteenuste määrus, millega seatakse sisse andmevahetusreeglid riikidele info saamiseks majutuste kohta majutusplatvormidel nagu Airbnb jt.	Lause lühiajalise majutuse üürituru määrusest on muudetud. Lause on pandud mineviku vormi ning muutsime ka viite (nüüd on allikas: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) 2024/1028, 11.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>Kuna määrus on juba vastu võetud, tuleks teksti ajakohastada. Vt https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1028&qid=1732632613845 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1028, 11. aprill 2024, milles käsitletakse lühiajalise majutuse üüriteenustega seotud andmete kogumist ja jagamist ning millega muudetakse määrust (EL) 2018/1724 (EMPs kohaldatav tekst)</p> <p>Lisas 2 lk 48 on välja toodud Eesti 2035. aastaks eesmärgid, mis mõjutavad Eesti turismisektorit ja on turismisektorile sihiks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kasvuhoonegaaside netoheitkoguse maht kaheksa miljonit tonni CO2 ekvivalenti aastas; - taastuvenergia osatähtsus üle 55% energia lõpptarbimises; - suurendada ringleva materjali määra kogu materjalikasutuses 30%-ni ning - suurendada 55%-ni nende tööga hõivatud inimeste arvu, kes käivad iga päev tööl ühissõidukiga, jalgrattaga või jalgsi. <p>Kollaseks märkisin eesmärgi, mis ei ole vastavuses Eesti 2035 Vabariigi Valitsuse tegevuskavas (seis 25. aprill 2024) väljatoodud eesmärgiga >65%. Strateegia "Eesti 2035" tegevuskava (kiidetakse iga-aastaselt heaks Vabariigi Valitsuse poolt). Viide dokumendile https://valitsus.ee/strateegia-eesti-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/materjalid, mille lõpus on mõõdikute osa ning lk 5 Vajalike muutuste mõõdikute Majanduse ja kliima jaotusest leiad nimetatud näitaja koos seatud eesmärgiga.</p> <p>Lisame ka lingi Tõetammele, kus on välja toodud taastuvenergia näitaja ja eesmärk. Tõetamm aitab jälgida EE2035 tegevuskavas toodud näitajaid kuvades nende väärtusi ja eesmäärke.</p>	<p>aprill 2024, milles käsitletakse lühiajalise majutuse üüriteenustega seotud andmete kogumist ja jagamist ning millega muudetakse määrust (EL) 2018/1724 (EMPs kohaldatav tekst). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1028&qid=1732632613845.</p> <p>Täname märkamast taastuvenergia osatähtsuse vananenud eesmärki, parandasime.</p>
55	Statistikaamet	<p>Kommentaari/ettepanekud Lisa 2 Lisa 12 kohta</p> <p>Palume selgitada, kas viidates Eesti 2035 eesmärkide jälgimiseks loodud rakendusele Tõetamm https://tamm.stat.ee/?lang=et peetakse silmas võimalust, et Tõetamm aitab Lisas 12 välja toodud mõõdikuid jälgida.</p> <p>Lk 60 Haridusvaldkonna arengukava 2035 puhul on üks eesmärk on jäänud poolikuks kirjeldusena.</p> <p>Lk 61 Mõõdikud (Põllumajanduse ...) soovitage eristamist kaldkirjas parema jälgitavuse huvides.</p>	<p>Pikk vaade on seotud Eesti 2035'ga Eesti 2035 eesmärkide kaudu. Haridusvaldkonna arengukava 2035 vastava eesmärgi sõnastus on parandatud. Kõik mõõdikud on nüüd kaldkirjas.</p>
56	Statistikaamet	<p>Kommentaari/ettepanekud Lisa 2 Lisa 14 kohta</p> <p>Olulise mõõdikuna on kasutatud lähteandmeid Statistikaameti tabelist RAS0004: PÕHILISED TURISMI SATELLIITARVEPIDAMISE NÄITAJAD (ESA 2010), kus viimane info on avaldatud 2017 kohta ja hetkel ei ole teada millal värskemaid andmeid tootma hakatakse. Juhime tähelepanu, et teema ei kuulu lähiaastate</p>	<p>Täname põhjaliku kommentaari satelliitkonto info eest. Võtame teadmiseks.</p> <p>Oleme kaalunud Statistikaameti IT001, IT011 ja IT0081 tabelite näitajaid, kuid kuna turismis on enamik</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>statistikaprogrammi (https://www.riigiteataja.ee/akt/323122023004) ja https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/metoodika-ja-kvaliteet/statistikatood . Eurostati vaates on tegemist vabatahtliku andmeedastusega, seadusandlusest tulenevat kohustust pole. MKM-i rahastusel saaks selle kunagi taastada, aga detailid on meist tulenevalt lahtised (Turismi satelliitarvepidamise (TSA) metoodika on vananenud, vajab uue väljatöötamist ning viitaeg saaks lüheneda, kui eelneb TSA-le olulise sisendi pakkumise ja kasutamise tabelite arendus, st nende viitaja lühendamine). Regionaalsel tasemel ei ole TSAd varem koostatud.</p> <p>Lk 87 Turismiettevõtjate digitaliseeritus – vt ka https://andmed.stat.ee/et/stat Statistika andmebaas >Majandus >Infotehnoloogia ja side >Infotehnoloogia ettevõttes> Tabelid ... tegevusalade kaupa. Soovitame siin kaaluda kas saaks mõnda konkreetset mõõdikut leida Majutus ja toidlustus kohta Näiteks andmebaasi tabelitest IT001, IT011 ja IT0081. Andmebaasitabeleid erinevate näitajatega on selle teema all veel palju rohkem.</p> <p>Lk 119 palume kontrollida viidet 3: Põhjuseks võib Statista (?) hinnangul olla Leedu puhkemajade turu kasv ning nende paiknemine maapiirkondades.3</p>	<p>ettevõtjaid mikroettevõtjad, siis pika vaate mõõdikute raamistikus me ei saa kasutada andmeid, mis katavad ainult väga väikest osa ettevõtjaid. Praegu kaalume nende tabelite näitajate kasutamist Eesti turismistrateegias 2026 –2029.</p> <p>Viide 3 lisas 17 (lk 119) on kustutatud. Lisa 17 tekst on koostatud põhimõttega, et allikate rohkuse tõttu viidame konkreetsetele allikastele ainult äärmisel juhul ja piisab allika üldise nimetuse esiletoomisest.</p>
57	Statistikaamet	Kuidas on seotud Visioon ja eesmärk punktiga: 4. Läbivad tegutsemispõhimõtted. Kas seal osas võiks olla lisatud mõni sõna ka äriturismi edendamise ning transpordi- ja digiühenduste arendamise kohta?	<p>Selgitame, et läbivates tegutsemispõhimõtetes on keskendunud turismi üldistele väärtustele ja koostööle, mida on oluline rakendada kõigil sektori osapooltel – ettevõtjad, omavalitsused, turismiorganisatsioonid ja riik – oma tegevustes, et ühiselt luua atraktiivsem ja kestlikum turismikeskkond. Äriturismi ja ühenduste arendamise nii nagu teiste tegevuste puhul tuleb neid põhimõtteid samuti rakendada.</p> <p>Juhime tähelepanu, et pika vaate eesmärk on tõsta Eesti tuntust meie eripära konkurentsieeliseks muutmise ja nutika turundamise abil. Eesti turismisektor on efektiivne, digitaalselt arenenud, keskkonnasõbralik ja pakub aastaringset autentseid turismitooteid üle Eesti. Kõrgetasemeline külalislahkus tagab turismi osapoolte, kohalike elanike ja turistide kõrge rahulolu.</p>
58	Statistikaamet	<p>Mitmes kommentaaris märkasime küsimusi lisandväärtuse kasvu, regionaalse mõõte ja tööhõive taseme kohta. Ilmselt ongi see raskesti kättesaadav eesmärk nagu mainib ka Regionaal- ja Põllumajandusministeerium.</p> <p>Samas on see 5. Eesmärgid, sihid, tegevussuunad ja vastutajad PEAMISED MÕÕDIKUD Turismi lisandväärtus, otsene ja kaudne mõju (Statistikaamet).</p>	<p>Selgitame, et turismi lisandväärtuse, otsese ja kaudse mõju näitaja on kriitilise tähtsusega turismile, sest näitab turismi olulist Eesti majanduses. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on suhelnud Statistikaameti esindajatega turismi satelliitkonto andmete avaldamise jätkamise teemal. Majandus- ja</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>Selle näitaja tootmine statistikaameti poolt ei ole hetkel tagatud. Statistikaameti poolt esitatud märkusest: turismi satelliitkonto ei kuulu lähiaastate statistikaprogrammi (https://www.riigiteataja.ee/akt/323122023004). Eurostati vaatest on tegemist vabatahtliku andmeedastusega, seadusandlusest tulenevat kohustust pole. Täiendavalt juhime tähelepanu, et varasemalt avaldatud turismi satelliitkonto meetoodika on vananenud (andmed kuni 2017. a), seega ei saa seda üks-ühele taastada, vajab uuendamist.</p>	<p>Kommunikatsiooniministeerium ootab, millal Statistikaamet teeb kõiki vajalikke eeltöid, et turismi satelliitkonto andmete avaldamine oleks uuesti võimalik. Seejärel arutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium Statistikaametiga vastava teenuse pakkumist. Alles siis selgub, mida on vaja pika vaate mõõdikute kirjelduses muuta. Seni kuni Statistikaamet ei toota neid andmeid, püüab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ise anda omapoole ligikaudse hinnangu turismi otsesele ja kaudsele mõjule.</p>
59	Statistikaamet	<p>Nõus kommentaariga 38 Eesti Hotellide ja Restoranide Liit > ühenduste juures on liiga väike osa laeva-rongi-maanteedtranspordil ning samasisuline kommentaar ka 57 AS Tallink.</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Visioon ja eesmärk all on mainitud > Sujuvad ja mitmekülgsed transpordi- ja digiühendused on turismi arengu eelduseks 3.4. Ühendused ja ligipääsetavus 2023 peatükk 5.2. + LISAD Lk 83 <p>1. koht lennujaamade või sadamate hulgas on küll tore teadmine, kuid ei näita tegelikult kasutatavust. Saame aru, et lennuliiklusel on oluline roll ja seetõttu on just lennuühenduste kohta välja toodud mitu näitajat, kuid see ei ole ainus transpordiühenduse võimalus. Sellisel viisil on rahvusvahelised ühendused poolikult kajastatud.</p> <p>Kui üldiselt on suund väljapoole Tallinnat, siis peaks seda ka siin arvestama ja võib-olla oleks paslik lisada ka riigisiseste transpordiühendustega seotud näitajaid (just seda on ju peetud kitsaskohaks).</p> <p>Võiks olla välja toodud lennureisijate arv Tallinna lennujaamas (peamises Eesti rahvusvahelistele lendudele avatud lennujaamas) lisaks muudele Lennujaama tegevust iseloomustavatele näitajatele, et näidata tegelikku lennuliinide kasutamise mahtu. Ja miks mitte kajastada ka riigisiseste lendude võimalusi. On välja toodud ka statistilisi näitajaid nagu: Sadamate kaudu laevadega (v.a ristluslaevad) välismaalt saabunud ja välismaale lähetatud sõitjate arv. Oluline on ka riigisiseste laevaliinide kasutuse jälgimine teatud piirkondades Eestis. Infoks veel, et AS Tallinna Sadama statistika avalikult kättesaadav siit https://www.ts.ee/statistika/.</p> <p>Statistikaameti poolt on avaldatud ka kruisireisijate arvu info, mis kruisihooajal on ju oluline turismiteenuste pakkumisel. Võiks olla kaasatud ka see näitaja, kuigi kruisiturism seoses poliitilise olukorraga on hetkel langustrendis.</p>	<p>Selgitame, et lennuühendustega seotud mõõdikuid oleme paika pannud koostöös Tallinna Lennujaama ja Kliimaministeeriumiga ning arutelude tulemusena otsustame keskenduda just rahvusvaheliste regulaarsete otselendude väljumiste arvudele, sest need näitajad aitavad aru saada, kuivõrd on Eesti teiste riikide paremini ühendatud, mitte lihtsalt reisijate arv, mis kajastub suures osas majutusstatistikas. Oleme muid transpordiga seotud mõõdikuid arutanud Kliimaministeeriumiga. Riigisiseste transpordiühenduste puhul on ette nähtud mõõdik „Transpordilahenduste piisavus turismi sihtkohtade külastamiseks“, mis on väljatöötamisel. Lisaks sellele järgime Meremajanduse valge raamatu 2022–2035 mõõdikut „Sobivate laevaühenduste olemasolu nii rahvusvaheliselt kui ka siseriiklikult“. Eraldi mõõdik kruisireisijate arvu kohta jääb pikast vaatest välja sel põhjusel, et keskendume sellele, et ligi meelitada Eestisse võimalikult pikalt ööbivaid välituriste.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
60	Statistikaamet	Lisaks on transpordivahendiks rong ning arvestades, et lähiajal võib toimuma hakata aktiivsem rongiliiklus lõunanaabritega, siis oleks paslik ka raudtee sõitjateveo trende jälgida. Samuti on oluline komponent liikuvuse osas rahvusvaheline bussiliiklus, aga miks ka mitte riigisisene ühistransport.	Aitäh ettepaneku eest.
61	Statistikaamet	5.2. Tegevussammas nr 2: Sujuvad ja mitmekülgsed transpordi- ja digiühendused Kui siia alla kuulub ka ligipääsetavate majutustubade osakaal kõigist tubadest (vt LISAD lk 85), siis võiks see olla mainitud siin all Lisaks jälgime, aga ei sihista: ...	Arvestame nelja-aastase tegevuskava koostamisel.
62	Statistikaamet	<p>LISAD</p> <p>Lk 42 palume lisada täpsustus, et tegemist on HÕIVATUD JA PALGATÖÖTAJAD infoga, mitte Eesti kohta üldise elanike arvu vms infoga</p> <ul style="list-style-type: none"> 2023. aastal oli 75% naisi ja 25% mehi, 30% 15–24-aastased, 45% 25–49-aastased ja 25% 50–74-aastased, 68% olid linnaliste asulate elanikud ja 61% rahvuselt eestlased100; <p>Lk 57 vajalik parandus EL turismiandmeruum: Euroopa Liit arendab turismi andmeruumi (<i>European tourism data space</i>), et edendada andmevahetust ja uuendusi turismisektoris.</p> <p>Viide 140,161,165 (lk 96, 98, 99) määrus ?? on viidatud sellisele dokumendile : <i>Euroopa Komisjon. (2008). Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr .../... EUROOPA TURISMISTATISTIKA KOHTA. Brussel 29.3.2010. KOM(2010)117 lõplik. 2010/0063 (COD).</i> https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0117:FIN:ET:PDF (vaadatud 22.08.2024).</p> <p>Majutusstatistika EL määrus on: Regulation (EU) No 692/2011 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2011 concerning European statistics on tourism and repealing Council Directive 95/57/EC Text with EEA relevance https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011R0692&qid=1738679517161 Viimane muudatusetega konsolideeritud versioon: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02011R0692-20200101&qid=1738679517161 Palume parandada viited.</p>	<p>Täname tähelepanu juhtimise eest. Täpsustasime (lk 42), et andmed puudutavad hõivatuid.</p> <p>Muutsime viited ELi määrusele; uus viide on: Consolidated text: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 692/2011, 6. juuli 2011, mis käsitleb Euroopa turismistatistika ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 95/57/EÜ (EMPs kohaldatav tekst)EMP kohaldatav tekst. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:02011R0692-20200101 (vaadatud 22.08.2024). Ühekordsest viitamisest ei piisa, sest definitsioonid on kohati mitmest allikast kokku pandud ja lugejal peab olema kohene ülevaade, millisest allikast või millistest allikatest konkreetne definitsioon pärineb.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteametamine ja põhjendus
		Küsimus: Kas viited ei võiks olla ühekordselt kajastatud ?	
63		<p>LISA 14</p> <p>Mõistete kommentaarid:</p> <p>Sama määruse alusel kas võiks lisada mõistete loendisse:</p> <p>„ühapäeva-külastus“ – residentide ööbimiseta külastus nende tavapärasest elukeskkonnast väljapoole, algusega tavapärasest elukohast.</p> <p>Palume muuta selgitust Majutusettevõtte (ingl accommodation establishment) ... , kuna kolmes linnas näide on eksitav (Tallink hotellid asuvad Tallinnas, kuid on eraldi majutuskohad) !</p> <p>Majutusettevõtte (ingl accommodation establishment) on vastavalt turismiseaduse § 17 lg 1 kohaselt majandusüksus, mille kaudu ettevõtja oma majandus- või kutsetegevuse raames osutab majutusteenust. 146 Turismiseaduse § 17 lg 2 kohaselt on majutusteenus ajutise ööbimisvõimaluse pakkumine ja § 17 lg 3 kohaselt ei loeta majutusteenuseks: ettevõtja poolt temale kuuluva vara arvel temaga töö- või teenistussuhetes olevate isikute majutamist; majutamist, mille puhul sõlmitakse eluruumi üürileping; õppeasutuse poolt õppeasutuses õppivate või töötavate isikute majutamist; majutamist reisijateveoteenuse osutamiseks kasutatavas transpordivahendis; erakordsetes tingimustes ööbimise võimaldamist elamuse saamise eesmärgil (vabas looduses, onnis, parvel jms). 147 Turismiseaduse § 18 lg 1 kohaselt on majutusettevõtete põhilised liigid hotell, motell, külalistemaja, hostel, puhkeküla või -laager, puhkemaja, külaliskorter ja kodumajutus. 148 Sellest definitsioonist lähtub ka Statistikaamet andmete kogumisel, kuid eesti keeles kasutab ta mõistet majutuskohat 149.</p> <p>Selgitus: tuleb eristada kahte mõistet; üks on ettevõtja, mis on füüsilisest isikust äriühing (nt osaühing, aktsiaselts), ja teine on ettevõtte, mis on majandusüksus, mille kaudu ettevõtja tegutseb. Näiteks kui üks ettevõtja osutab majutusteenust kolmes eri asukohas paikneva hotelli kaudu, siis see tähendab kolme majutusettevõtet ehk kolme majutuskoha ja statistikas kajastuvad andmed iga majutusettevõtte ehk majutuskoha kohta eraldi. 2024. aasta seisuga kogutakse Eesti andmeid vähemalt viie voodikohaga majutusettevõtete ehk majutuskohade kohta.</p> <p>Vastavalt EL määrusele kasutatakse sellist täpsustust:</p> <p>„majutusettevõtte“ – <u>kohalik tegevusalaüksus</u>, mis pakub tasulisi (kuigi teenuse hind võib olla osaliselt või täielikult doteeritud) lühiajalise majutuse teenuseid, mida on kirjeldatud NACE Rev. 2 grupis 55.1 (hotellid ja muud sarnased</p>	<p>Täname ettepanekute eest. Lisasime ühapäevakülastuse definitsiooni. Muutsime näite ära (nüüd on näide ühest ettevõtjast, kellel on kolm majutuskoha ühes linnas). Majutusettevõtte definitsioon ELi määruses, mida mainite oma kommentaaris, on liiga tehniline ja tavalugejale raskesti arusaadav. Täiendasime mõistete loetelu mõnede Eesti Panga definitsioonidega.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>majutustetevõtted), 55.2 (puhkuse- ja muu lühiajaline majutus) ja 55.3 (laagriplatsid, vagunelamute ja haagissuvilate parkimisplatsid).</p> <p>„NACE Rev. 2” – Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 1893/2006 (1) kehtestatud liidu ühine majanduse tegevusalade statistiline klassifikaator;</p> <p>Infoks veel, et Eesti Pank defineerib nii:</p> <p>Välisreiside statistika mõisted</p> <p>Välisreis on ühe riigi residendi reis mõnda teise riiki, kusjuures reis ei kesta kauem kui üks aasta ning reisi peamine eesmärk ei ole sihtriigis tasustatav tegevus või pikaajalised õpingud.</p> <p>Mitmepäevakülastus on reis, mille puhul reisija veedab välisriigis vähemalt ühe öö.</p> <p>Ühepäevakülastus on reis, mille puhul reisija saabub välisriiki ja lahkub sealt samal päeval, kuid viibib seal vähemalt neli tundi.</p> <p>Reisiteenused hõlmavad välisriigi külastamisel reisija poolt oma tarbeks või kingituseks omandatud kaupu ja teenuseid, sh kohaliku transpordi kasutamist. Siin ei kajastata rahvusvahelist transporti (reisijatevedu), edasimüügiks omandatud kaupu ning väärtuskaupu (nt juveelitooted, kunstiväärtused, autod, mis kajastatakse kaupade kirjel). See on kahepoolne mõiste nagu EP teisedki mõisted.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reisiteenuste eksport – kui välisriigi külastaja kulutab Eestis. • Reisiteenuste import – Kui eestimaalane kulutab välisriigis. 	
64	Statistikaamet	<p>Kommentaari/ettepanekud Lisa 1 kohta – küsimus turismiga seotud mõistete kasutamise ning allikatele viitamise osas:</p> <p>Dokumendi lk 2 sissejuhatuses on viidatud, et 2023. aastal moodustas turism 16% Eesti teenuste ekspordist. Palume täpsustada, millise definitsiooni alusel on siin turismi hinnatud ning millise allika alusel. Samuti vajaksid selgitusi mõisted turismimajandus (lk 4), turismiga seotud tegevusalad (lk 12) ja turismiteenus (lk 15) ning allikad, kust tulenevad vastavad mõõdikud, et oleks tagatud järjepidevus hindamisel. Näiteks lk 15 on ka viide Statistikaameti näitajatele. Kuigi Lisas 2 on viidatud lisadokumendile https://raportid.centar.ee/2024_turismi_pikk_vaade_taustaanalys_v1.2.html, kust võib leida selgitavad märkused, oleks parema jälgitavuse huvides asjakohane märkida teatud viited või selgitused ka Lisasse 1.</p>	<p>Pika vaate põhilise dokumendi sissejuhatuses (lk 2) mainitakse, et 2023. aastal moodustas turism 16% Eesti teenuste ekspordist. Seda arvutatakse järgmiselt: reisijatevedudega seotud teenuste ja reisiteenuste ekspordi jagamine kogu teenuste ekspordiga. Täpsem valem: (Järgmiste teenuste–SC11 Reisijatevedu meretranspordiga + SC21 Reisijatevedu õhutranspordiga + SC3B1 Reisijatevedu raudteel + SC3C1 Reisijatevedu maanteel + SD Reisiteenused (väliskülastajate kaupade ja teenuste ostud)–ekspordi väärtus miljonites eurodes)* ÷ Teenuste eksport (väärtus jooksevhindades miljonites eurodes)* ÷ Teenuste eksport (väärtus jooksevhindades miljonit eurot)** × 100%. Märkused: * Allikas: Statistikaamet, VKT21: TEENUSTE EKSPORT JA IMPORT TEENUSE (EBOPS) LIIGI JÄRGI (KVARTALID). ** Allikas:</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
			<p>Statistikaamet, RAA0061: SISEMAJANDUSE KOGUPRODUKT TARBIMISE MEETODIL (ESA 2010) (KVARTALID). Kuna antud valem on pikk, siis lisasime selle info lisasse 17 joonealuse kommentaarina. Antud näitajat kasutame Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi turismi juhtimislaua „Eesti turismi kaksleht“.</p> <p>Pika vaate põhilise dokumendi leheküljel 15 on viide Statistikaametile näitaja „Turismiteenuste eksport“ juures. See on üks mõõdikutest, mida detailselt kirjeldatakse lisa 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“ (vt 2. Tegevussuunad, 2.1. Eesti on aasta läbi atraktiivne turismisihtkoht, mõõdik „Turismiteenuste eksport“).</p> <p>Pika vaate põhidokumendis toodud mõõdikud on põhjalikult kirjeldatud koos viidatud allikatega lisa 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“. allikad, kust tulenevad vastavad mõõdikud, et oleks tagatud järjepidevus hindamisel.</p> <p>Mõistet „turismiga seotud tegevusalad“ (põhidokumendi lk 12) ei ole vaja ilmtingimata täpsustada sel põhjusel, et seda mõistet ei kasutata mõõdikutes. Mõiste „turismiteenus“, mida mainitakse põhidokumendi lk 15, on mõõdikuna detailselt kirjeldatud lisa 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“; eraldi definitsioon on toodud lisa 14 lõpus mõistete loetelus.</p> <p>Mõiste „turismimajandus“ on kasutatud põhidokumendi lk 4 selleks, et tavainimesele oleks konkreetne mõõdik arusaadav. Kõik mõõdikud, mida tüüakus põhidokumendis, on detailselt kirjeldatud lisa 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“, kus „Turismimajanduse lisandväärtuse 2-kordne kasv“ on mõõdikuna „Turismi lisandväärtus, otsene ja kaudne mõju“ lisa 14 vastavas osas „Turismi pika vaate 2025–2035 peamised mõõdikud“.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
65	AS Tallink	<p>Seoses varem räägitud turismi pika vaate strateegiliste eesmärkide ja KPI-de teemal edastan veel viimasel hetkel siiski ka merenduse valdkonna turismiarenduga seotud relevantsete tulemusmõõdikute ettepaneku:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Eesti Vabariigi peamise „merevärava“ – Tallinna Sadama – reisijaliiklusega seotud väljumiste arv aastas (võrdluses eelmis(t)e aasta(te)ga). Selgituseks, kui praegu on strateegias vaid „õhuvärava“ väljumiste arv, siis oleks vajalik lisada ka „merevärava“ väljumiste arv. 2. Selleks et hoida tasakaalustatuna mõlema turismivärava olulisust tuleks eesmärkidesse lisada ka „merevärava“ Tallinna Sadam ja „õhuvärava“ Tallinna Lennujaam kogu reisijate arv (total pax). Selgituseks, et hetkel on strateegias vaid otselendude sihtkohtade arv, kuid see ei tähenda kogureisijate arvu kasvu ning kui tuua otselendude arvu kõrvale ka kogu reisijate arv, siis alles need näitajad kogumis näitavad turismivaldkonna mahu kasvu või kahanemist. Sihtkohades arv võib ajas muutuda, kuid kogu reisijate arv perioodis näitab olemasolevate ühenduste jõudlust, atraktiivsust ja nõudlust ning on heaks indikaatoriks uute tegevuste planeerimisel. <p>Kindlasti oleks oluliseks eeliseks ka see, kui meil oleks täpsemat infot, kui palju kogu turismi mahust on sissetulev turism, mis Eestis ka „käivet“ teeb ning pole lihtsalt kiire transiit näiteks ida suunas, kuid rahvuste lõikes suudab informatsiooni anda ilmselt vaid Tallinna Sadam, sest Tallinna Lennujaamale lennuoperaatorid vastavat teavet ei jaga.</p> <p>Palun, kas on võimalust kaaluda ka Eesti kui mereriigi ning mereturismi arengut vajava sektori toetuseks lisada strateegia dokumenti ka need ülal toodud 2 tulemusmõõdikut.</p>	<p>Arvestatud osaliselt, peatükki 5.2. on lisatud mõõdik „Rahvusvaheliste regulaarsete reisilaevaliinide reisijate arv (Statistikaamet)“ ja sihttasemed. Laevakülastuste arvu Tallinna Sadam AS börsiettevõtte näidata ei saa, Tallinna Sadam AS-i soov on, et dokumendis oleks kajastatud regulaarsete reisilaevaliinide reisijate arv aastas, mille baastasemeks oleks 7,7 miljonit reisijat ja 2035.a sihttasemeks 10+ miljonit reisijat.</p> <p>Täpsemat infot, kui palju kogu turismi mahust on sissetulev turism ja kes täpsemalt siia reisivad on tuleviku turismiandmete teema.</p>
66	Tallinna Linnavalitsus	<p>Tallinna eripärade ja unikaalsuse esiletoomine:</p> <p>Tallinn kui UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluv linn pakub unikaalseid ajaloolisi ja kultuurilisi elamusi. Soovitame strateegias rõhutada vajadust säilitada ja tutvustada Tallinna eripärasid, pakkudes autentseid kogemusi, mis peegeldavad meie rikkalikku ajalugu ja tänapäevast innovatsiooni. See aitab tõsta Eesti atraktiivsust rahvusvahelisel tasandil ja toetab jätkusuutlikku turismiarendust.</p>	<p>Nõustume, et Tallinn kui UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluv linn pakub unikaalseid elamusi. Täpsemad tegevused ja vastutajad saavad olema pika vaate nelja-aastaste tegevuskavade ehk turismistrateegiade sisuks.</p>
67	Tallinna Linnavalitsus	<p>Tallinna kui Eesti värava rõhutamine:</p>	<p>Nõustume ja selgitame, et oleme rõhutanud Tallinna kui värava olulisust lennujaama ja sadama mõõdikute kaudu.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		Soovime rõhutada strateegias Tallinna olulist rolli Eesti peamise väravana, mis ühendab meid ülejäänud maailmaga nii meritsi, õhuteed pidi kui ka maismaad mööda. Tallinna sadamad ja lennujaam on esimeseks kontaktpunktiks paljudele turistidele ning seetõttu on oluline strateegias käsitleda Tallinna infrastruktuuri ja teenuste arendamist, et pakkuda kvaliteetset esmast kogemust Eestisse saabujatele. Tallinna kui värava esiletõstmine aitab tugevdada kogu riigi turismisektorit ja suunata külastajaid avastama ka teisi Eesti piirkondi.	
68	Tallinna Linnavalitsus	Tallinna kruiisiturismi tasakaalustatud areng: Kuna Tallinn on peamine kruiisiturismi sihtkoht Eestis, siis palume väga tõsiselt suhtuda kruiisiturismi jätkusuutlikku arengusse. Turismi ülekoormuse vältimine linnas, et säilitada linnaelanike, külastajate ja ettevõtjate rahulolu turismiga, on samaväärselt oluline kohalikule majandusele võimalikult suure kasu tagamiseks. Kruiisiturism paneb linnale täiendava koormuse ja kohustused külalislahkuse tagamiseks. Siinkohal on õigustatud ka võimaluste loomine ka kruiisituristidelt turismimaksu küsimiseks. On äärmisel oluline leida meetmed kruiisilaevade saabumiste hajutamiseks, et vältida liigset külastuskoormust.	Selgitame, et turismi pika vaate sõnastus antud teemal on dokumendis peatükis 5.2 „Kruiisiturismi puhul on tähtis tagada kohaliku majanduse kasu ja vältida sihtkohtade ülekoormamist, säilitades tasakaalu kestliku arengu ja külastajate rahulolu vahel.“ Ka mujal kruiisidest rääkides on alati kestlikkus mainitud. Avaldame toetust Tallinna DMOle ja linnavalitsusega kruiisiturismi hajutamisel.
69	Tallinna Linnavalitsus	Lühiajalised rendipinnad Tallinnas: Turismi pika vaatega kavandatakse Eestis välis- ja siseturistide ööbimiste 1,5-kordset kasvu. Ööbimiste arvu kasv Tallinnas eeldab majutusvõimaluste mahu märkimisväärselt suurenemist, sealhulgas ka lühiajaliste majutuskohade arvu suurenemist. Sihtkoha tasakaalustatud arengut ja linna arengueesmärke silmas pidades on vajalik luua võimalus lühiajaliste rendipindade reguleerimiseks kohaliku omavalitsuse territooriumil.	Selgitame, et turismi pika vaatega ei kavandata välis- ja siseturistide ööbimiste 1,5-kordset kasvu, sellist eesmärki ei ole sihistatud ning see näitaja oli toodud ühe võimaliku näitena sellest, mis aitaks jõuda lähemale lisandväärtuse kasvatamise eesmärgile. Pikas vaates on nii välis- kui ka siseturistidega seonduv mõõdik „Väljaspool Tallinna ööbimiste osakaal“ siht aastaks 2035 52%-lt 55%-le. Arvestame, et sel ja järgmisel aastal avatakse Tallinnas uusi hotelle ning eeldame, et kümne aasta jooksul lisandub neid veel. Lisaks majutusasutustele on ka muid ööbimisvõimalusi (peatumine sugulaste ja sõprade juures, üüripindadel jne). Lisaks väljaspool Tallinna ööbimiste kasvule tegeleb turismi pikk vaade ka turismi hooajalisuse vähendamisega (mis suurendaks tubade täituvust madalhooajal). On väga oodatud, et sihtkohad (KOVid) toetaksid majutussektori tasakaalustatud arengut oma piirkonnas, nii planeeringute, lubade menetlemise tähtaegade lühendamise kaudu kui muul viisil, loomaks võimalusi turismiinvesteeringute meelitamiseks oma piirkonda. Samuti on 2025. a MKM tellimisel valmimas

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
			lühiajalise üürituru rakendusuring, mille eesmärk on välja selgitada lühiajalise üürituru sotsiaalmajanduslikud mõjud, luua mõjude hindamise meetodika ning pakkuda sisendit lühiajalise üürituru poliitika kujundamiseks riigis. Uuringu teostamisse kaasatakse ka Tallinna linn.
70	Tallinna Linnavalitsus	Turismisektori töötajate arvu ja ööbimiste mahu proportsioon: Dokumendis kavandatakse ööbimiste arvu kasvu 1,5-kordselt, samas kui turismisektoris töötavate inimeste arv jääb samaks. See tekitab küsimuse, kas kvaliteetsete turismiteenuste pakkumine on selliste eesmärkidega realistlik. Kui andmed näitavad, et turismisektoris töötajate arvu ei ole võimalik kümne aasta jooksul kasvatada, siis soovitame korrigeerida ööbimiste arvu kasvu ja muid mõõdikuid. Parem tasakaal töötajate arvu ja ööbimiste mahu vahel tagaks realistlikuma lähenemise sektori jätkusuutlikule arengule ja külalistlahke sihtkoha kuvandi hoidmisele.	Selgitame, et turismi pika vaatega ei kavandata välis- ja siseturistide ööbimiste 1,5-kordset kasvu, sellist eesmärki ei ole sihistatud ning see näitaja oli toodud ühe võimaliku näitena sellest, mis aitaks jõuda lähemale lisandväärtuse kasvatamise eesmärgile. Olukorras, kus prognoosid ei näita sektoris töötajate arvu kasvu võimalikkust, kuid samas ootame sektori kasvu ja sh ka lisandväärtuse ja innovatsiooni kasvu, paneb turismi pikk vaade rõhu näiteks järgmistele aspektidele kõikide osapoolte vastutusena: Tehnoloogilised lahendused, teenindusprotsesside optimeerimine ja kõrgema lisandväärtusega teenuste pakkumine (nt luksus-, ärireisid, nišiturism) võib tõsta sektori kogutulu, pakkudes vähemale hulgale klientidele kõrgemat väärtust) võimaldavad suurendada sektori efektiivsust ja kvaliteeti (st nt automaatika, tehisintellekt ja digitaalteenused võivad asendada korduvaid ja ajamahukaid ülesandeid (nt broneerimissüsteemid, kontaktivabad check-in ja check-out lahendused). See vabastab töötajate aega, mida saab suunata klientide kogemuste rikastamisele ja kvaliteedi parandamisele). Samuti keskendume töötajate oskuste arendamisele ja koostöövõrgustike loomisele, et olemasolev tööjõud saaks pakkuda paremat teenust rohkematele klientidele. Andmeanalüütika ja külastajate eelistuste analüüs võimaldavad personaliseerida teenuseid ja optimeerida ressursse. See aitab paremini sihtida kliente, kes otsivad kvaliteetseid teenuseid, ning planeerida töötajate ressurssi vastavalt tippaegadele ja hooajalisusele. Kõrgema kvalifikatsiooniga töötajad suudavad täita mitmekesisemaid ülesandeid, suurendades teenindusvõimekust ühe töötaja kohta. Pidev koolitamine ja professionaalse arengu võimaluste pakkumine parandavad töötajate tootlikkust ja kvaliteeti.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
71	Tallinna Linnavalitsus	Koostöö ja sünergia teiste piirkondadega: Tallinna kui turismisihthoia edu peegeldub kogu Eesti turismitööstuse arengus. Sihthohtade vahelise koostöö ja sidususe edendamine, näiteks regionaalsete turismitoodete ja -teenuste arendamine, aitab luua ühtse, külalislake ja mitmekesise turismipakkumise. Strateegias tuleks rõhutada vajadust koordineeritud lähenemise järele, et juhtida turistide vooge üle Eesti, suurendades külastuse pikkust ning toetades regionaalset majandust.	Selgitame, et antud teemale on pühendatud turismi pika vaate peatükk 5.3.: Tegevussammas nr 3: Mitmekülgne, külalislake ja elujõuline turism ka väljaspool tõmbekeskusi toetab kohaliku elu arengut, kaasates kohalikke kogukondi.
72	Tallinna Linnavalitsus	Sihthoia arendusorganisatsioonide rahastamine: Sihthohtade arendusorganisatsioonide (DMOde) eesmärgipäraseks tegutsemiseks ja tõhusaks toimimiseks on vajalik nii nende rahastuse tagamine kui selleks täiendavate tingimuste loomine. Oleme seisukohal, et riik peab andma kohalike omavalitsuste õiguse kehtestada turismimaks, mille abil rahastada sihtkoia arendus- ja turundustegevusi. See võimaldaks edendada kohaliku turismisektori arengut ja hoida kohalike rahulolu turismiga.	Teadmiseks võetud.
73	Tallinna Linnavalitsus	Turismiteenuste ja -toodete defineerimine: Dokumendis on eesmärgina toodud turismiteenuste ekspordi suurendamine, kuid arutletakse ka turismitoodete ekspordi üle, sealhulgas kohalikel eripäradel, Eesti digiriigil ja autentsetel kogemustel põhinevaid turismitoodete loomise üle. Soovitame selgemalt määratleda, mis on turismiteenus ja mis on turismitoode, et vältida segadust ja tagada strateegia järjepidev rakendamine.	Arvestatud ja Lisas nr 14 ja läbivalt sõnastusi parandatud.
74	Tallinna Linnavalitsus	Kokkuvõttes toetame pika vaate eesmäärke, kuid peame oluliseks, et eesmärgid oleksid realistlikud, tasakaalustatud ja kooskõlas sektori jätkusuutlikkuse põhimõtetega. Oleme valmis andma oma panuse edasistes aruteludes ja strateegia elluviimise protsessis.	Aitäh, kaasame.
75	Ida-Viru Turismiklaster	Minu mure on, et nüüd kui suures pildis ei ole enam sihiks ööbimiste arvu kasv, vaid lisandväärtuse kahekordistamine, siis ei ole meil mitte kuskilt saada usaldusväärseid andmeid välituristide poolt toodud lisandväärtuse suuruse kohta. Kuna ööbimiste arv on meie ainuke kompass, mis ütleb, kui kiiresti ja kuhu suunda liigume, siis jääme lisandväärtuse kasutusele võtmisega hätta. Seega, kas teil on mingi viis, kuidas saate lisandväärtuse kohta tekitada info, mis on vähemalt kuu ja maakonna täpsusega (aga tean, et osad DMOd vajavad ka	Selgitame, et lisandväärtus on makromajanduslik mõõdik. Selle näitaja mõõtmine regionaalsel tasemel on keeruline. Ööbimiste arv on ainult üks näitajatest, mis mõjutab lisandväärtuse numbrit. Ööbimiste arv on mõõdetav ja prognoositav Eesti piirkondade lõikes, kuid ööbimiste arvu prognoosimine aastani 2035 on potentsiaalselt suure eksimisveaga, mistõttu kaalume selle näitaja kasutamist mõõdikuna Eesti turismistrateegias 2026–2029. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium tegi vastava analüüsi,

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>KOV-i täpsust)? Või oskate välja töötada mingi usaldusväärse koefitsiendi, kuidas majutustest ja ööbimise keskmistest hindadest lisandväärtus välja arvutada?</p> <p>Täna on seda minu teadmist järgi uuritud välisküllastajate küsitlusena piiril, kuid väikeste ja piirkondlikult mitte tasakaalustatud valimite tõttu on see väga ebausaldusväärne, piirkondlike usaldusväärsete valimite loomine on aga hullult kallid.</p>	<p>mis on esitatud lisas 16 „Eesti turismi regionaalne mõju“ ja mida esitleme regionaalsetele turismi sihtkoha juhtimisorganisatsioonidele 2025. aasta jaanuaris.</p>
76	Ida-Viru Turismiklaster	<p>Pika vaate visioonis oleme tuntud, kestlik uuenduslik. Ja sektor kasvab 2-kordseks. Suures pildis on pikk plaan asjakohane ja teeme ka omalt poolt kõik selle visiooni saavutamiseks.</p> <p>Oluline on siinkohal eristada fundamentaalseid ja tavapäraseid asjaolusid. Fundamentaalsed asjaolud on meie ligipääsetavus ja ettevõtluskeskkond. Siin ei saa regioonid ise mõju avaldada ja vaid riik saab mõjusalt toimida.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vajame kardinaalset juurdepääsetavuse parandamist. Eriti Ida-Virumaa, mis on Venemaa agressioonisõja tõttu kriitilisel määral halvemas logistilises situatsioonis-meist on saanud tupiktee. Meie prioriteetne lahendus on Kotka-Sillamäe laevaühenduse taastamine. See parandab kogu idapoolse Soome ja Eesti juurdepääsetavust ja tõstab inimeste, kaupade liikuvust märgatavalt. 2. Riigi poolt loodud ettevõtluskeskkond, s.h. eriti maksupoliitika pärsib täna ettevõtlust. Maksutõusude tõttu pole meie hinnad konkurentsivõimelised ja sektor ei saa kasvada. 	<p>Selgitame, Eesti turismi pikas vaates arvestame, et sektori kestlik kasv ja visiooni saavutamine sõltuvad olulisel määral fundamentaalsetest teguritest, nagu ligipääsetavus ja ettevõtluskeskkond.</p> <p>Dokumendis on selgelt esile toodud, et Eestisse rahvusvahelisel ligipääsetavuse ja ka Eestis ringiliikumisevõimaluste parandamine on turismi arengu jaoks kriitilise tähtsusega. Samas peame olema realistlikud ja kõik sellesse panustama.</p> <p>Kotka-Sillamäe laevaühenduse taastamine aitaks oluliselt parandada piirkonna ühenduvust, toetades nii turismi kui ka kaupade ja inimeste liikuvust, kuid tänaseni valminud analüüsid ei toeta liini tasuvust.</p> <p>Maksupoliitikal ja ettevõtluskeskkonnal on otsene mõju turismisektori konkurentsivõimele ja kasvule. Turismi pikas vaates pööratakse tähelepanu vajadusele tagada soodne ja konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond, mis toetaks teiste ettevõtlusvaldkondade kõrval ka turismiettevõtete elujõulisust ja kasvu.</p>
77	Ida-Viru Turismiklaster	<p>Tavapäraseks võib lugeda turundust, teenuste arendust, kus saame regioonides ka ise panustada ja teeme seda aktiivselt.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Siin märgime ära, et ettevõtted on tänu EIS ja DMOde sihipärasele tööle asunud kestlikust arendama. Alates 2025.a. kehtestatud kestliku märgise hind võib sellele aga tagasilöögi anda. Soovitame oluliste arengusuundade (kestlikku, digitaalsus) osalustasude puhul juurutada diferentseerivat maksumust, mis arvestaks ettevõtete suurusega. Tublid väikeettevõtted lihtsat ei suuda sama palju maksta kui suured ettevõtted. 	<p>Teadmiseks võetud ja selgitame, et arvestamise võimalus on turismi pika vaate nelja-aastaste tegevuskavade ehk turismistrateegiate väljatöötamisel.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteametamine ja põhjendus
78	Ida-Viru Turismiklaster	<p>4. Lisaks juhime tähelepanu pikas visioonis planeeritud möödikule-lisandväärtus.</p> <p>On väga oluline suuta möödikuid jälgida operatiivselt. Majanduslikke vähemalt kuu ja maakonna täpsusega (osad DMOd vajavad ka KOV-i täpsust). Kuidas on see võimalik lisandväärtuse puhul?</p>	<p>Lisandväärtus on makromajanduslik möödik. Selle näitaja mõõtmine regionaalsel tasemel on keeruline. Ööbimiste arv on ainult üks näitajatest, mis mõjutab lisandväärtuse numbrit. Ööbimiste arv on mõõdetav ja prognoositav Eesti piirkondade lõikes. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium tegi turismi mõju regionaalse analüüsi, mis on esitatud lisas 16 „Eesti turismi regionaalne mõju“ ja mida esitlesime regionaalsetele turismi juhtimisorganisatsioonidele 2025. aasta jaanuaris.</p>
79	Turismisõber	<p>Meie kliima ei muutu ei 2035. aastaks ega ka mõnevõrra pikema aja jooksul märkimisväärselt. Ettearvamus pigem suureneb - juunikuul võib olla nii +35 kui +15 ja vihmane, detsembrikuul võib olla nii +15 ja vihmane kui -30 ja talvemuinasjutt. Aastaringse turismi eesmärk on valdkonna kestlikkuse mõttes ainuvõimalik tulemuslik lähenemine, aga me ei saa võistelda tava- ja luksuspuhkuse sihtkohtadega kus on aastaringsest väga täpselt ette-ennustatav kliima.</p> <p>- Kuidas me leevendame halvast ilmast tingitud riske mitte-seljakotireisijate jaoks?</p> <p>- Kuidas me kõnetame luksusturisti, kes soovib kindlustunnet?</p> <p>- Kuidas me lisame Eesti "seal käin kindlasti vähemalt kord aastas samal ajal" sihtkohtade nimekirja?</p>	<p>Täname arvamuse ning küsimuste püstituse eest! Täpsemad tootearenduse ja turunduse tegevused, mis adresseerivad neid küsimusi, lepime kokku lühemaajalistes strateegiates ja tegevuskavades.</p>
80	Turismisõber	<p>Meie riigis jätkuvalt silmatorkav ebavõrdsus ning nukrad kontrastid. Tallinna elu (ja taristu) on nt Võrumaast või Viljandimaast väga erinev. Kui me tahame, et väliturist lisaks Tallinnale ka mujale Eestisse jõuaks, siis kuidas me tagame selle, et nende kogemus võrreldes Tallinnaga ei kannata vaid hoopiski paraneb tänu mitmekesisusele ja uudsetele kogemustele? See meemiks muutunud "Võrumaa kurjad inimesed" kommentaar peegeldab nii mittemõistmist kui kohalike olude keerukust. Kui Tallinnas leiab alati koha, kus väliskülastajale saaks puhtas inglise/saksa/soome keeles naerulsui pakutud teenust, siis Tallinnast eemal - sh ka Tartus, Pärnus ja Narvas - on see keeruline. Palgad on väikesed, aga poodides hinnad nagu Tallinnas - elu on raske, inimesed on mures. See peegeldub kõik ka väljapoole paistvas kuvandis ja tundes, mis külastajale tekib.</p> <p>- Kuidas me toome turismisektori tegevused ja tulu konkreetselt ja arusaadavalt piirkonna inimeste hüvanguks?</p> <p>- Kuidas me muudame välituristi ka Tallinnast väljaspool oodatud külaliseks väljaspool turismiettevõtete huvigrupi?</p>	<p>Regionaalne tasakaalustatus Eesti turismis on suur väljakutse, seepärast oleme sellele pühendanud eraldi tegevussamba nr 3.</p> <p>Täpsemad tegevused piirkondade arendamiseks lepime kokku nelja-aastastes turismistrateegiates ja tegevuskavades.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		- Kuidas me parandame teeninduskvaliteeti, mida kogevad siseturistid? On raske soovitada sihtkohta oma sõpradele muudes riikides kui enda kogemused on kesised.	
81	Turismisõber	<p>Venemaaga seotud oht ei kao niipea. Kuidas me leevendame olukorda, kus inimesed põhimõtteliselt ei julge meie piirkonda reisida või kui Venemaa poolt viiakse meil või lähipiirkonnas toime järjekordne terroriakt? Ma ei tea, kas siin on tarvis rohkem avalikku sõnumit või taustal tegutsemist - me ei taha ohtu ise rõhutada, aga elevant toas trambib jalgu ning ei jää kellelegi märkamatuks. See teema võib meie jaoks ka 2035. aastani (ja sealt edasi) olla läbiv suur väljakutse ning turismisektor ei ole poliitikakujunduses see aspekt, mis esimese kümne seas tähelepanu saab.</p> <p>- Kuidas me tõlgime oma demokraatiatoetuse, põhimõttekindluse ning iseseisvuse keelde, mis võimendab meie tugevusi?</p> <p>- Milline on meie standardvastuste komplekt olukordades, kus potentsiaalne väliskülastaja (või ürituse korraldaja) alustab küsimust "aga Venemaa..." nurga alt?</p> <p>- Kuidas me esitleme Eesti inimesi, maad, loodust, linnu ja traditsioone selliselt, et iga uus külastaja lahkub tundega "See kõik väärrib säilitamist, iga hinnaga"?</p> <p>Kui mõned neist küsimustest vajavad peamiselt turismivaldkonna esindajate sisendit, siis on ka selliseid, mis vajavad tuge riiklikult poliitikakujunduselt. Riikliku julgeoleku vaatepunktist muutub järjest olulisemaks see, et Eestiga positiivset sidet tundvate inimeste hulk maailmas (kiiresti) kasvaks ning see vajab sihistatud investeringuid.</p>	Täpsemad turunduse ja kommunikatsiooni tegevused, mis adresseerivad neid küsimusi, lepime kokku nelja-aastastes tursmistrateegiates ja tegevuskavades. Turismi pika vaate kõige tähtsam läbiv tegutsemispõhimõte on tugineda ühtsetele Eesti kui turismisihtkoha turundussõnumitele ja narratiividele. Lisaks täiendasime tegevussuundade punkti 5.
82	Turismihuviline	<p>Selle pika vaate puudused on (vabandust otsekoheuse pärast):</p> <p>Puudub suur idee, positsioneerimine, konkurentsieelis, äge strateegia, slogan jne.</p> <p>Puudub julgus teha midagi täiesti teist moodi, <i>out-of-the-box</i> mis oleks meie väikese maa eelis. Ainult unikaalne positsioneerimine ja kasvõi natuke kreisim idee suudab meid muuta nähtavamaks. Dokument on pikk ja igav ja lohisev. See oleks nagu hea õpilase kirjand kus on kõik faktid ära toodud aga seda põhilist julget ideed pole. Ainult nutikuse, kestlikuse ja innovatiivsuse pärast ei tule turistid Eestisse. See dokument ei lähe massidesse. See ei motiveeri. See on liiga teoreetiline. See ei tekita vaimustust ja see on järjekordne „paber sahtlisse“. Eesti märksõnad on: small is beautiful, smart boutique destination, small is fun, land of fairies, land of blue flowers jne</p>	Selgitame, et turismi pikk vaade on turismisektori terviklik arengukäsitlus ja tegemist ei ole turundusstrateegiaga. Turundustegevused on osa sellest.
83	Tallinna Giidide Ühing	Selle visiitkaardi kujundamisel on üks võtmeroll giididel, kes edastavad vahetult inimeselt inimesele väärtuslikku ja täpset teavet. Kuigi digivõimalused arenevad kiiresti ja pakuvad uudseid kogemusi, hinnatakse tulevikus veelgi enam inimlikku ja vahetatut suhtlust, mida suudavad pakkuda ainult professionaalsed giidid.	Selgitame, et giididel on turismisektoris oluline roll lugude jutustamisel ja turismiväärsuste tutvustamisel. Giidile on seatud ka tööalase kompetentsuse tõendamise nõue (turismiseaduse § 16). Seda

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<p>Praegu on Eestis olukord, kus giidi kutse ei ole seadusega reguleeritud. See tähendab, et giiditeenust võib osutada igaüks, sõltumata oma teadmistest või oskustest. Praktikast tähendab see sageli, et Eestit tutvustavad inimesed, kes ei ole piisavalt kursis meie ajaloo, kultuuri ega eripäradega. Selline olukord võib viia turistidele väärarusaamade tekkimiseni ja jätta meie riigist ebasoodsa mulje.</p> <p>Paljudes Euroopa riikides, kus turism on oluline majandusharu, on giidi kutse riiklikult reguleeritud ja standardid kindlaks määratud. See tagab kvaliteetse teenuse, mis omakorda aitab tõsta riigi mainet ja toetab turismisektori jätkusuutlikku arengut.</p> <p>Teen ettepaneku lisada järgmisse arengukavasse punkt, mis käsitleb giidi kutse seaduslikku reguleerimist Eestis. See samm aitaks tugevdada Eesti kui sihtkoha mainet ja toetaks turismisektori pikaajalisi eesmärke.</p>	<p>kompetentsust on võimalik saavutada ja tõendada eri viisidel ja täpset vorminõuet ei ole peetud otstarbekaks seaduse tasandil reguleerida. Eestis on väljatöötatud vastavad kutsestandardid, mitmetes piirkondades ja muuseumides toimivad giidide atesteerimised, võimalik on giidiks õppida nii kutsekoolis, töökohapõhiselt kui täiendkoolitustel, taotleda kutsetunnistust. Selliste vabatahtlike sertifitseerimis-süsteemide (atesteerimine, kutsete süsteem) olemasolu võimaldab giididele paindlikkust omaale sobival viisil enda kompetentsust tõendada. Enamasti toimib turukonkurents paremini kui kutsete reguleerimine, võimaldades seejuures vältida täiendavat õiguskeskkonna keerukust ja kontrollisüsteemide loomist. Ka üldine tendents põhjapoolses Euroopas on kutseid mitte reguleerida.</p>
84	Turismihuviline	<p>Osalesin eile "Eesti turismi pika vaate 2025–2035" esitlusel ja soovin teid tänada põhjaliku ja sisuka dokumendi eest. Samas jäi mulle silma üks teema, millele tahaks tähelepanu juhtida: Rootsi ja Norra turistide vähenenud osakaal Eestis. Minu tähelepanekud põhinevad minu enda kogemustel ja vestlustel rootslastega, kellega olen tööalaselt kokku puutunud. Kuigi mul ei ole laiapõhjalist ekspertiisi, olen täheldanud, et paljud rootslased ei külasta mitte ainult Eestit, vaid ka Soomet. Põhjuseks ei ole otsene huvi puudumine, vaid pigem see, et meie piirkond ei tule neile lihtsalt "mõttesse" kui reisisihtkoht.</p> <p>1. Eesti spaad kui konkurentsieelis Rootslased armastavad spaapuhkusi ning kui nad üldse Soome reisivad, siis tundub, et just spaapuhkus on peamine põhjus. Huvitaval kombel ei ole Soomes spaakultuur kaugeleki nii arenenud kui Eestis. See on midagi, mida Eesti võiks palju tugevamalt rõhutada. Teie spaad on kvaliteetsed, kaasaegsed ja taskukohased – täpselt see, mida rootslased otsivad. Kas Eesti spaakultuuri ja -puhkuste tutvustamine võiks olla üks olulisemaid suundi Rootsi turu jaoks?</p> <p>2. Mõisapuhkused – taskukohane luksus rootslastele Rootsis on härrgårdsemesterid ehk mõisapuhkused minu arusaama järgi kõrgelt hinnatud, kuid need on seal tihti väga kallid ja jäävad paljudele kättesaamatuks. Eestis on mõisaturism aga hinnalt palju soodsam, kuid kvaliteet ja kogemus on samasugune, kui mitte parem. Lisaks sellele hindavad rootslased väga "mysi" ehk hubasust ja õdusust. Eestis on imelised väikelinnad, mis vastavad ideaalselt rootslaste maitseelistustele:</p>	<p>Suur tänu väärtuslike ettepanekute eest! Arvestame nendega nelja-aastaste turismistrateegiatega ja tegevuskavade väljatöötamisel, kus konkreetsetele sihtrühmadele tegevused planeerime.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>Haapsalu, Pärnu, Rakvere ja Tartu on täpselt sellised "mysiga småstäder", kus on hubased hotellid, kohvikud ja eriline atmosfäär.</p> <p>Kas Eesti mõisapuhkuste ja väikeste linnade "mysi" võiks turunduses rohkem esile tuua, et rootslasi siia meelitada?</p> <p>Sellised väikesed mõtted tulid mulle pähe ning otsustasin need teile edasi saata. Võib-olla on nendes mõtetes midagi, mis pakub väikest inspiratsiooni sellele tööle, millega Eesti püüab tulevikus rohkem Skandinaavia turiste siia meelitada. Soovin teile edu turismi pika vaate elluviimisel ning tänan veelkord võimaluse eest kaasa mõelda.</p>	
85	Tartu Ülikool	<p>Tore oli teid eile veebi vahendusel näha (otsustasime osakonnaga, et hoiame ressursse kokku ja vaatame strateegiadokumendi tutvustust ühiselt kolledžis. Kui paneeli alguses tundus, et see ei keskendu ju üldse tulevikule, siis õnneks teine pool kajastas ka dokumendis välja toodud olulisi teemasid.</p> <p>Vaatasin veelkord dokumendi läbi (loodan, et ei jäänud parandusettepanekutega hiljaks) ja allpool on mõningad kommentaarid. Keeleliselt on tunda, et kirjutajal on väga tugev inglise keele mõju. Lauseehitus ei järgi tihti eesti keele reegleid. Ühtlasi esineb nõ „tolkesti“ lauseid, mis tekitavad tunde, et kust see nüüd niimoodi järsku tuli. Näpuvigu jäi ka veel nii mõnigi silma.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Luues väärtust kestlikult → korrektne oleks keeleliselt „Luues kestlikult väärtust“, „Loomes kestlikult väärtust“ (sest kehtvat ajavormi tegelikult eesti keeles ei ole, see on tulnud inglise keelest). 2. Lk 4 toodud sammastes võiksid olulisemad märksõnad kuidagi välja toodud olla / bold stiilis (nt aastaringne eksporditulu, transpordiühendused ja digitaalne ühenduvus, külalislahkus väljaspool tömbekeskusi, karjäärivõimalused, säilenõtkus). Teises sambas on lause lõpp korduses ja tegelikult on teise sambasse justkui kaks olulist teemat kokku surutud – transport ja digitaalsus 3. Lk 4: lauses „peame olema efektiivsed ning rakendama nutikaid“ on tühik puudu. 4. Äkki võiks sambaid selgitavate lausete lõpus olla punktid? 5. LK 5 oleval joonisel 1 on hooajalisuse vähendamine puudu (mida seminaril mainiti ja ka slaidil näidati). Kui nüüd tekib küsimus, et kas see sobitub antud skaalale, siis tegelikult on selgusetu, millele skaala teljed viitavad. Ühtlasi on küsimus, et kui soovunelm on 2x suurem lisandväärtus, siis kas kvaliteeti on võimalik olemasoleva (stabiilselt kulgeva) töötajate arvuga pakkuda või peaks ka töötajate arv turismisektoris natuke tõusu poole olema? Või oligi mõte, et sama hulk inimesi, aga raha saavad rohkem ja püsivad sektoris? 	<p>Selgitame tähelepanekute arvestamist vastavalt järjekorranumbrile:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Eesti keeles on sõnajärg paindlik, kuid antud juhul järgib lause loogilist järjestust: tegevuse algus (luues), selle siht või objekt (väärtust), ja lõpuks viisi (kestlikult). 2. Oleme püüdnud lk 4 tuua ainult olulised märksõnad. Füüsilise ja digitaalse keskkonna ühendused on ühte sambasse kokku toodud. 3. Arvestatud. Parandatud 4. Jätame muutmata 5. Joonis nr 1 näitab lihtsustatud kujul turismi pika vaate peamisi suundumusi. Sama töötajate arv, suurem lisandväärtus eeldab, et sektoris töötavad inimesed on efektiivsemad, näiteks tänu tehnoloogiatele, paremale koolitusele või kõrgema väärtusega teenustele. See tähendab, et kvaliteeti suurendatakse olemasoleva tööjõuga, kasvatades nende tootlikkust. 6. Arvestatud 7. Arvestatud. Parandatud 8. Arvestatud. Täiendatud 9. Arvestatud. Parandatud 10. Arvestatud. Parandatud 11. Arvestatud. Parandatud, Väljaminevad laevaühendused 12. Mitte arvestatud 13. Arvestatud. Parandatud 14. Arvestatud. Parandatud 15. Arvestatud

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<p>6. Lk 6 kolmanda punkti sõnastus võiks olla: „Kliimamuutused nõuavad kestlikkuse põhimõtete ja eesmärkide järgimist, taluvuspiiri ületamise vältimist ning sihtkohtade koormustaluvuse arvestamist. Samal ajal suureneb inimeste teadlikkus loodushoidlikkusest ja reisihäbi.“ Mitte teadlikkus reisihäbist ei suurene vaid reisihäbi.</p> <p>7. Lk 7 „samas reisikulutused on sageli kodulähedased.“ on imeliku sõnastusega.</p> <p>8. Lk 8 „Koostöö teadusasutuste ja teiste sektoritega, nagu IT,...“ Koostöö turismisektoriga ... Lisaks võiks tuua mõne näite veel (IT, logistika).</p> <p>9. Keeleliselt oleks kolmanda pealkiri ilusam „Turismi ülevaade aastal 2023“ või „Turismi 2023. aasta ülevaade“</p> <p>10. Lk 9 teised punktid on väikese algustähega (v.a. Tugev riigiga koostöötav turismisektor)</p> <p>11. Lk 12: „5500 laevakülastust Soome ja rootsi“ Rootsi peaks olema suure algustähega. Kas näitaja on sissetuleva või väljamineva turismi kohta?</p> <p>12. Lk 12 oleva lause „Digitaliseerimine on ettevõtjate seas oluline, kuid täiemahuline terviklik digitaliseerimine ja sellega saavutatav efektiivsuse kasv on veel ees. Seda toetab ka erinevate digilahenduste pakumise kasv turul.“ Ees peaks olema mingi siduv lause, mis toob kokku ühistranspordi ja digitaliseerimise temaatika.</p> <p>13. „5-24-aastased“ vahemikud peaksid olema esitatud mõttekriipsuga „5–24-aastased“</p> <p>14. Lk 13 kahe esimese ja nelja viimase selgituspunkti lõpus peaks olema punktid. Teise punkti lõpu sõnastus on segane.</p> <p>15. Lk 15 „Arendame rahvusvaheliste sündmuste kuvandit ning tulevaste külastajate teadlikkust ja motivatsiooni.“ asemel „Parendame rahvusvaheliste sündmuste kuvandit ning suurendame tulevaste külastajate teadlikkust ja motivatsiooni Eestit külastada.“</p> <p>16. Üleliigne koma „ja“ järel, sõna „festivalikultuuri“ järelt on tühi puudu „Oleme tuntud kogu aasta jooksul atraktiivsete festivalikultuuri, spordisündmuste ja ärisündmuste poolest.“</p> <p>17. Lk 16 keel „turismisektori rahvusvaheline võrgustumise ja koostöö arendamine“ asemel peaks olema „turismisektori rahvusvaheline võrgustumine ja koostöö arendamine“ või „turismisektori rahvusvahelise võrgustumise ja koostöö arendamine“</p> <p>18. 4. punktis on „ning“ ees koma. Vanasti kooliõe öeldi, et“ ja, ning, ega, ehk, kui ka“ ees koma ei käi (välja arvatud praegusel juhul, kui tegemist on loeteluga 😊).</p>	<p>16. Arvestatud. Parandatud</p> <p>17. Arvestatud</p> <p>18. Arvestatud</p> <p>19. Arvestatud</p> <p>20. Arvestatud</p> <p>21. Arvestatud</p> <p>22. Arvestatud</p> <p>23. Arvestatud</p> <p>24. Arvestatud</p> <p>25. Arvestatud</p> <p>26. Arvestatud</p> <p>27. Arvestatud</p> <p>28. Arvestatud</p> <p>29. Mitte arvestatud, Green Destinations on tegevussambas nr 3.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<p>19. Lk 16 „isiklikku lähenemist“ asemel võiks olla levinum väljend „personaalset lähenemist“ (aga see on võibolla mu isiklik eelistus)</p> <p>20. Lk 17 punktide 8, 9 ja lk 18 punktis 11 on lause lõpust punkt puudu.</p> <p>21. Lk 18 „ning samuti eeldused tugeva turismiökosüsteemi arenguks.“ Tegusõna on puudu. Võiks olla „... ning loob eeldused tugeva turismiökosüsteemi arenguks“. Mitte „turismipotentsiaalide arendamisele“ vaid „turismipotentsiaaliga paikade, toodete vm arendamisele“</p> <p>22. Lk 18 „Väljaspool Tallinn ööbimiste“ asemel „Väljaspool Tallinna ööbimiste“</p> <p>23. 10 järelt on tühi puudu. Eelviimase lause lõpust puudub punkt.</p> <p>24. „Tõstame sihtkohtade turismiettevõtjatele vajalikud ettevõtluse ja äriarendamise võimekused.“ asemel „Tõstame turismiettevõtjatele vajalikke ettevõtluse ja äri arendamise võimekust.“</p> <p>25. Lk 20 „...kasutamisel, Otsime...“ Lisaks on lause lõpust punkt puudu (nagu ka punktis 15).</p> <p>26. Lk 20 Punkt 14 „turismi hariduse“ peaks vist kokku olema kirjutatud. Selle lõigu lõpus on punkte üle. Nagu ka 16 lõigu lõpus.</p> <p>27. Lk 22 „Turismiettevõtted on nutikad, kui neil on ligipääs uutele ärimudelitele ...“ on kummalise sõnastusega. Kas mõeldud on, et rakendavad uusi ärimudeleid? Võimekus peaks minu meelest olema ainsuses, mitte „sisemised võimekused“ vaid „ettevõtete sisemine võimekus“. „Tühi töö“ on käibefraas.</p> <p>28. Lk 23 sulgudes olev „(regulaarse ja lühikese viiteajaga turismi satelliitkonto“ tekitab segadust. Mis see on?</p> <p>29. Punkti 20 võiks Green Key kõrvale veelkord lisada ka Green Destinations</p>	
86	Pärnu DMO	<p>Pika vaate lk 18 öeldakse, et “Tähtis on tõhustada koostööd ettevõtjate, sihtkoha arendamise organisatsioonide (DMOde) ja kohalike omavalitsuste vahel, edendada kohalike kogukondade teadlikkust ja kaasatust turismi arengusse, et pakkuda külastajatele positiivselt meeldejäävat külalislahkust ning tagada tugevate ja iseseisvate DMOde jätkusuutlik tegevus.” Ning samas öeldakse ka, et “Lisaks jälgime, aga ei sihista: ➤ Majanduslikult toimetulevad ja iseseisvad DMOd”. Tugevate DMO-de kui organisatsioonide arendamine peaks rohkem esile toodud, kuna need ongi tugevate sihtkohtade aluseks. Ehk siis ettepanek on – sihistada DMO-de arendamine organisatsioonidena.</p>	
87	Pärnu DMO	<p>Turismiharidus.</p> <p>1. Lisades, lisa 7 on pikk jutt tööjõust, aga see on pigem teenindamise tasandile suunatud, sest lk 44 „Majutuse, toitlustuse ja turismi “spetsialistid ja juhid“ ametialagrupis ei prognoosita OSKA uuringus hõivemuutust (mitu inimest kokku</p>	

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<p>töötab nendel ametikohtadel) perioodil 2022–2031, kuid kõikide ametikohtade puhul on prognoos 1,7% kasvuks.” Siiski: turismisektoris tegutsevad valdavalt mikro- ja väikeettevõtted, mille edukaks ja kestlikuks juhtimiseks on vaja kõrghariduse tasemel teadmisi ja oskusi. Edukad ja majanduslikult nutikad, vastupidamisvõimelised ja Eesti turismi kuvandit edasi kandvad turismiettevõtted võimaldavad Eestil hoida ja tõsta atraktiivust välisturistele. Seetõttu on meie ettepanek tuua selgemalt esile turismikõrghariduse andmise olulisus ka turismi pikas vaates.</p> <p>2. Turismihariduse bloki lõpus (Lisa 7, lisade fail lk 46) on toodud “valik meetmetest, mis aitavad olukorra leevendamisele kaasa” – kõigi meetmete puhul on välja toodud mingi võimalik tegevus olukorra parendamiseks, välja arvatud viimane meede – teaduse ja turismi seose osas.</p> <p>Mõned ettepanekud, kuidas saaks olukorda parandada:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Luua sihtotstarbelised teadusgrandid ja stipendiumid, mis motiveerivad noori teadlasi ja doktorante keskenduma turismivaldkonna uurimisele. - Praktiliste teadusprojektide algatamine, et teadusuuringud oleksid praktiliselt rakendatavad ning vastaksid sektori vajadustele. - Koostöös ülikoolidega korraldada konverentse, seminare ja teaduspreemiate konkursse, et tõsta teadusliku töö nähtavust ja väärtust turismisektoris. - Toetada teadlaste osalemist rahvusvahelistes uurimisprojektides ja võrgustikes, et tuua Eestisse värskeid teaduslikke vaatenurki ning suurendada kohalikku teadustööd rahvusvahelisel tasandil. 	
88	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (võrdsuspoliitika osakonna täiendavalt laekunud kommentaar)	<p>Lisa 6, lk 37 on lõik:</p> <p>„Sujuva reisikogemuse eelduseks on hea <u>ligipääsetavus</u>. <u>Ligipääsetavus</u> on seotud võimekusega pakkuda teenuseid ja mugavusi kõigile inimestele, olenemata nende võimetest või erivajadustest. See hõlmab nii füüsilise kui ka digitaalse keskkonna <u>kättesaadavust</u> ja kasutatavust. Erinevate vajaduste ja ootustega reisijate rühmad - lapsed, vanemaealised, puuetega inimesed ja teised - peaksid saama reisimisel kasutada nii füüsilist kui digitaalset keskkonda. Maailma Terviseorganisatsiooni andmetel on aastal 2023 1,3 miljardil inimesel - umbes 16% maailma elanikkonnast - oluline puue. Üle 65-aastaste arv kasvab aastaks 2050 1,6 miljardit ehk samuti 16 % elanikkonnast.66 Alaealisi oli 2023. aastal maailmas 2,2 miljardit, neist 0,2 miljardit arenenud riikides67 ning nende peredel on külastajateekonnale ja turismi infrastruktuurile omad ootused. Turismirajatiste, -toodete ja -teenuste <u>kättesaadavus</u> on ühelt poolt nii vastutustundliku ja kestliku turismi osa, aga teiselt poolt äärmiselt oluline</p>	Arvestatud.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>sihtkohtadele ja ettevõtetele võtta vastu kõik külastajad ja suurendada seeläbi tulusid.68“</p> <p>KOMMENTAAR: Palun kasutada järjepidevalt terminit „ligipääsetavus“, sest see erineb kättesaadavusest. Piltlikult, kui olen ratastoolis 5. korrusel liftita majas ja perearsti keskus on sama maja 1. korrusel, siis teenuse kättesaadavus on minu jaoks hea aga ligipääsetavus mitte.</p>	
89	Majandus- ja Kommunikatsiooniministree rium (võrdsuspoliitika osakonna täiendavalt laekunud kommentaar)	<p>Lisa 2 lk 18</p> <p>„Tuleviku reisija eeldab personaalsust ja ligipääsetavust: Euroopa ja ülejäänud areneva maailma rahvastik elab kauem ja paljud neist ka jõukamalt. Näeme üha rohkem erinevate eelistuste ja vajadustega reisijate grupe. Eeskätt võib eeldada järsku vanemaealiste osakaalu kasvu reisijate hulgas. See tähendab uusi ootusi nii ligipääsetavusele kui erilistele personaalsetele teenustele. Mis oleks, kui Eesti tervikuna oleks ligipääsetavuse Läänemere sihtpunkt number üks?“</p> <p>KOMMENTAAR: Väga õige teemaarendus! Lisaks veel selle, et lapsed ja erivajadustega inimesed turismitavad tihti ikkagi kellegagi koos, mis tähendab, et ühe kliendi asemel tuleb mitu klienti. Muias maailmas pole ka erivajadustega lapsed ühiskonna eest peidetud vaid võtavad kõigest osa, reisivad jne. Puuetega inimesed, rasedad ja eakad kasutavad heaoluteenuseid võib-olla rohkemgi, kui teised, sest neil on vaja tervisega tegeleda. Kuigi puuetega inimestel on statistiliselt suurem vaesusrisk, siis osade teenuste kasutamiseks võib olla võimalik ka toetuseid kasutada (pähe tulevad COVID järgsed vaimse tervise edendamise toetused mis olid kõikvõimalikeks toredateks tegevusteks Vaimse tervise toetamine - Rae vald ja võib-olla on midagi massaaži, füsioteraapia vms turgutamisega seotut. Laste sotsiaalne rehabilitatsioon Sotsiaalkindlustusamet).</p> <p>Maailma trendidega seoses võiks turismisektorile istutada pähe mõtte, et suured ettevõtted panustavad üha enam teadlikult võrdsete võimaluste arendamisse ning kui kollektiivis on erivajadustega inimesi, siis firmasündmuste ja kohtumiste asukohad valitakse selle järgi, kuhu kogu kollektiiv ligi pääseks.</p>	Teadmiseks võetud.